

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

Nástěnné malby v sale terreně v zámku Nová Horka

bakalářská diplomová práce

NATÁLIE NOSKOVÁ

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Zapletalová, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma *Nástěnné malby v sale terreně v zámku Nová Horka* vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité zdroje a literaturu.

Rozsah práce (včetně mezer): 67 164

V Olomouci dne:

..... podpis

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské diplomové práce, doc. PhDr. Janě Zapletalové, PhD., za velice cenné rady, její čas a odborné vedení. Poděkování za cenné rady také patří Medee Uccelli.

Zároveň také děkuji svým kolegům, přátelům a rodině.

Obsah

Úvod	4
1. Přehled bádání.....	6
2. Zámek Nová Horka	12
2. 1 Rod Vetter von der Lilie	12
2. 2 Karel Josef Vetter von der Lilie jako pravděpodobný objednavatel.....	13
3. Popis zámku.....	15
4. Popis saly terreny	17
5. Nástěnné malby.....	19
5. 1 Stav dochování nástěnných maleb	19
5. 2 Restaurování nástěnných maleb	26
5. 3 Ikonografie nástěnných maleb	33
5. 3. 1 Alegorie pěti lidských smyslů.....	33
5. 3. 1. 1 Alegorie Sluchu	33
5. 3. 1. 2 Alegorie Hmatu.....	34
5. 3. 1. 3 Alegorie Zraku	35
5. 3. 1. 4 Alegorie Chuti	36
5. 3. 1. 5 Alegorie Čichu.....	37
5. 3. 2 Alegorie čtyř ročních období a přírodních živlů.....	38
5. 3. 2. 1 Alegorie Jara a Vody	38
5. 3. 2. 2 Alegorie Léta a Vzduchu	41
5. 3. 2. 3 Alegorie Podzimu a Země	43
5. 3. 2. 4 Alegorie Zimy a Ohně	45
5. 3. 3 Iluzivní průhledy	47
6. Malíř Josef Ignác Sadler	48
Závěr	53
Prameny	55
Restaurátorské zprávy	55
Literatura	56
Obrazová příloha v textu	61
Anotace	65

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá nástěnnými malbami z doby okolo roku 1760 v sale terreně v zámku Nová Horka. Malby od dob svého vzniku prošly velkým počtem přemalob a dvěma podstatnými dokumentovanými restaurátorskými zásahy roku 1960 a mezi lety 2018–2019. Donedávna autorství výmalby nebylo připsáno žádnému umělci působícímu v této oblasti během poloviny 18. století. Recentní zdroje se přiklání k umělci Josefu Ignáci Sadlerovi, jež v roce vzniku novohorecké výmalby dokončil výzdobu nástěnnými malbami v nedalekém kostele Nejsvětější Trojice ve Fulneku. Kvůli sekundárním zásahům je dnes téměř nemožné posoudit autorství, jelikož původní dílo se dochovalo pouze fragmentárně a přitom se kompletně vytratila autenticita malby. Hlavním cílem pro sepsání této práce se stalo zhodnocení dnešního stavu dochování, přičemž byl kladen důraz zejména na studium malby samotné a komparaci s dochovanou fotodokumentací stavu před a po restaurátorském zásahu z šedesátých let 19. století.

Jako první se tato práce zabývá přehledem dosavadní literatury, která přispěla ke stavu bádání ohledně zámku v Nové Horce. Především je kladen důraz na literaturu zmiňující salu terrenu a její výzdobu. Dále se práce zabývá stručnou historií zámku a rodu Vetter von der Lilie, který se Nové Horky ujal v roce 1660, kdy ji odkoupil Jan Baltazar Vetter von der Lilie společně se svým bratrem Albrechtem Friedrichem Vetter von der Lilie a tímto rod začal na Nové Horce působit na dobu několika staletí. V souvislosti s tímto rodem je pozornost soustředěna na Karla Josefa Vetter von der Lilie, jenž Novou Horku získal po smrti svého otce roku 1742. Nový majitel ihned započal s přestavbou sídla na raně novověký zámek, při které kolem roku 1760 vznikla výmalba saly terreny. Práce pokračuje popisem zámku z exteriéru a následně popisem saly terreny. Tento prostor je celkově vyzdoben iluzivní malovanou architekturou bez jakýchkoliv plastických dekorací. Hlavním motivem výzdoby je alegorie pěti lidských smyslů zasazených v iluzivním malovaném štukovém zrcadlu. Dalším zásadním motivem jsou alegorie čtyř ročních období a alegorie přírodních živlů provedených technikou grisaille a zasazených v malovaných kartuších.

Následně se práce věnuje nástěnným malbám a jejich dnešnímu stavu dochování. Dnes malba nevykazuje žádná velká poškození. Malba byla v době nám neznámé přemalována, a to hned několikrát. Tyto přemalby vedly k nečitelnosti původního autorského rukopisu a autenticity

originální malby. Proto je aktuální podoba malby ve větší míře dílem sekundárním a původní malba se dochovala pouze fragmentárně. Po zhodnocení stavu dochování se práce zaměřuje na zdokumentované restaurátorské zásahy z roku 1960 a z let 2018–2019. Při těchto intervencích došlo k zásahům, které v některých částech ovlivnily rovněž vzhled nástěnných maleb. Další část je věnována ikonografickému popisu nástěnných maleb, a to konkrétně hlavnímu motivu alegorii pěti lidských smyslů, alegoriím čtyř ročních období a přírodních živlů, společně se dvěma iluzivními průhledy do krajiny na jižní stěně sale terreny. Vzhledem k nepotvrzenému autorství nástěnných maleb v sale terreně se poslední část práce věnuje osobnosti umělce Josefa Ignáce Sadlera, který se v současné době uvádí jako potenciální autor výmalby.

1. Přehled bádání

Zámku Nová Horka se v předchozích letech věnovalo malé množství autorů, kteří měli za cíl komplexně zpracovat historii sídla. Tématu týkajícího se samotné sály terreny a její výmalby nebyla doposud věnována velká pozornost. V řadě publikací byla zmíněna, avšak autoři v nich přejímají již známé a dříve publikované informace.¹ Tyto informace spočívaly především ve skutečnosti, že se jedná o prostor situovaný ve středu zámku s bohatou nástěnnou výmalbou pocházející z poloviny 18. století. Popisu maleb ani jejich přesnému autorskému určení se doposud téměř nikdo nevěnoval. V posledních letech vznikly hypotézy zaměřující se na určení autorství nástěnných maleb v prostoru sály terreny. Atribuci této výmalby, ale zatím nebylo možné jednoznačně potvrdit.

Mezi první autory, kteří se věnovali zámku v Nové Horce, patří František Josef Schwoy, který roku 1794 sepsal knihu *Topographie vom Markgraftum Mähren: Prerauer-Znaymer-und Iglauer Kreis*.² Jedná se o třetí díl Schwoyova místopisu zaměřující se na Moravu. Věnoval zde Nové Horce krátký odstavec, který se pro řadu dalších autorů stal zdrojem informací. Schwoy se zabýval výčtem majitelů od 16. století až po rod Vetter von der Lilie, který v době vydání zmíněné knihy Novou Horku vlastnil.³ Svou pozornost Nové Horce také věnoval Gregor Wolný v roce 1835 ve svém díle *Die Markgrafschaft Mähren: topographisch, statistisch und historisch geschildert*.⁴ Uvedl podobně jako František Josef Schwoy jen souhrn předchozích majitelů. Wolný ve svém dalším spise zabývajícím se sakrálními stavbami na Moravě *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften* zmínil kapli Nalezení sv. Kříže přistavěnou roku 1729 k původní tvrzi v Nové Horce.⁵ Po Gregorovi Wolnem se následně s odstupem sta let Novou Horkou zabýval rovněž Ferdinand Pokorný. Tento autor vypracoval v roce 1917 kapitolu ve *Vlastivědě moravské*, kde se obdobně jako František Josef Schwoy a Gregor Wolný věnoval předchozím majitelům.⁶ Dále také rozvinul rodinné vztahy Vetterů von der Lilie a jejich působení v Nové Horce. Roku 1933 na Gregora Wolneho a Ferdinanda

¹ Srov. Spurný 1983, s. 165. – Sehnal 1985, s. 175. – Plaček 1996, s. 254. – Polách – Zezulčík 2016, s. 74.

² Schwoy 1794, s. 133.

³ Více k rodu Vetter von der Lilie. Srov. Bretholz 1900. – Mašek 2003, s. 290–291.

⁴ Wolný 1835, s. 330–331.

⁵ Kaple Nalezení sv. Kříže byla rozšířena roku 1775 na náklady Josefiny hraběnky Berchtoldové. Viz Wolný 1859, s. 59.

⁶ Pokorný 1917, s. 232–238.

Pokorného navázal František Sedláček.⁷ Tento autor napsal příspěvek do vlastivědného sborníku nazývaného *Kravařsko*, ve kterém dosavadní výčet majitelů rozšířil. V dalších letech bylo zámku Nová horka věnováno hned několik textů, které však bádání zásadním způsobem neovlivnily a zároveň se k samotné malířské výzdobě nevyjádřily.⁸

Malířská výzdoba saly terreny byla poprvé zmíněna až v roce 1983 v publikaci *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I.*, sepsané Františkem Spurným.⁹ Tato kniha vyšla v letech, kdy byl v zámku Nová Horka zřízen sociální ústav.¹⁰ Autor se zabýval souhrnem majitelů a stavebními úpravami zámku před i po požáru, který podle něj proběhl roku 1856. Při popisu zámku se autor také soustředil na salu terrenu, která je situována ve střední části zámku a nachází se zde malířská výmalba od neznámého umělce z poloviny 18. století.¹¹ V závěru svého textu se také věnoval zámecké zahradě, do které se sala terrena otevírá. O třináct let později vyšla publikace *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*, ve které Miroslav Plaček obdobně uvedl stejné informace.¹² Podle autora raně novověký zámek nechal vybudovat Karel František Vetter von der Lilie po roce 1742.¹³ Dnes však víme, že o vybudování zámku se zasloužil Karel Josef Vetter von der Lilie (1719–1792), který se právě roku 1742 Nové Horky ujal.¹⁴

Ve *Vlastivědném věstníku moravském* vyšel roku 1985 článek *Z kulturně historické minulosti zámku Nová Horka u Studénky* sepsaný Jiřím Sehnalem.¹⁵ Autor často vycházel z kronik napsaných Vincencem Janáčkem (1821–1901).¹⁶ Vincenc Janáček v těchto spisech psal o životě na zámku v Nové Horce, při kterých především vycházel ze vzpomínek svých a svého otce.¹⁷ Proto se tyto spisy Vincence Janáčka staly důležitým zdrojem pro další autory. Jiří

⁷ Sedláček 193, s. 139–140.

⁸ Ulrich 1927, s. 180–184. – Hosák 2004, s. 694. – Mňuk – Kranich – Ugwitz 1989, s. 335–336. – Davidová 2004., s. 131–134.

⁹ Spurný 1983, s. 164–165.

¹⁰ Zámek v Nové Horce sloužil pro sociální účely mezi lety 1948–2016.

¹¹ Spurný 1983, s. 165.

¹² Plaček 1996, s. 253–254.

¹³ Plaček 1996, s. 254.

¹⁴ Zámek byl postaven na místě původní tvrze, kterou nechal postavit Hanuš Haugvic z Biskupic a při níž roku 1729 Vetterové přistavěli kapli Nalezení sv. Kříže. Viz například Wolny 1835, s. 330. – Spurný 1983, s. 254.

¹⁵ Sehnal 1985, 171–177.

¹⁶ Původní kroniky sepsané v průběhu osmdesátých a devadesátých let 19. století byly následně v roce 2011 vydány jako souhrnná edice Milanem Myškou s názvem Pamětní kniha rodiny Janáčkovy, jakož kronika školy, kostela, *fary a obce Albrechtic*. Janáček, ed. Myška 2011.

¹⁷ Otec Vincence Janáčka Jiří Janáček (1778–1848) se stal vychovatelem děti rodu Vetter von der Lilie a zároveň učitelem v Albrechtických odkud s Vincencem Janáčkem pocházeli. Viz Polách – Zezulčík 2016, s. 72.

Sehnal se ve svém textu z roku 1985 zaměřil také na malířskou výzdobu saly terreny. Podle něj můžeme na malbě zpozorovat alegorické prvky. Vzhledem k proslulosti zámku v rámci slavností a místní hudební kapely, se autor ve svém textu zabýval výhradně znázorněnými postavami odkazujícími na hudbu. Jako první se zaměřil na postavu muže držícího v jedné ruce svazek not a hrajícího na dechový hudební nástroj, který zároveň drží ve své druhé ruce. V návaznosti na figuru muzicírujícího muže charakterizoval ženu stojící od něj po levé straně. Tato žena je zobrazena v momentu, kdy si zakrývá uši. V prostoru saly terreny se nachází ještě jedna postava s dechovým nástrojem, o které se autor nezmínil. Všechny tyto postavy znázorňují alegorii Sluchu situovanou v iluzivním štukovém poli s hlavním motivem alegorie pěti lidských smyslů. Jako jediný ve svém příspěvku podotkl, že v prostoru saly terreny se nachází druhotně zbudovaný krb zakrývající část figurální nástěnné malby.

S přesnější datací nástěnné malby přišly autorky publikace s názvem *Kulturní památky okresu Nový Jičín: seznam nemovitých kulturních památek* Marcela Gavendová, Marta Koubová a Pavla Levá roku 1996.¹⁸ V architektonickém popisu zámku autorky označily dispozici zámku jako trojkřídlo, lze však předpokládat, že se jedná o dispozici pětikřídlo. Autorská trojice usoudila, že v roce 1855 zámek vyhořel a od následujícího roku byl po dobu deseti let opravován. Tímto se liší od Františka Spurného, jenž uvedl, že požár vznikl o rok později.¹⁹ Opravy, které proběhly po požáru, ovlivnily fasádu zámku a také interiér obzvláště v druhém podlaží. V popisu přízemí uvedené autorky podotkly, že se zde zachovala původní barokní dispozice. S popisem přízemí v jejich textu souvisí také sala terrena, která je podle autorek zaklenuta valenou klenbou. Klenba prostoru jako valená se uvádí opakovaně, přestože se spíše jedná o placku s výsečemi. V rámci popisu saly terreny datovaly nástěnné malby okolo roku 1760.²⁰ Poprvé je nám známa přesnější datace maleb, do této doby byla výmalba vždy datována zhruba do poloviny 18. století.²¹ V části věnované Nové Horce se dále už jen věnovaly zámecké kapli sv. Kříže, zámeckému parku, ohradní zdi se souborem plastik a soše sv. Jana Nepomuckého.

¹⁸ Gavendová – Koubová – Levá 1996, 204–206.

¹⁹ S datací požáru se většina autorů neshoduje a nejčastěji je uváděn rok 1855 s následnou přestavbou zámku mezi lety 1856–1866. Viz například Spurný 1983, s. 165. – Plaček 1996, s. 254. – Gavendová – Koubová – Levá 1996, s. 205. – Tichánek – Šerý 2003, s. 156. – Polach – Zezulčík 2016, s. 72.

²⁰ Gavendová – Koubová – Levý 1996, s. 205.

²¹ Srov. Spurný 1983, s. 165. – Sehnal 1985, s. 175. – Plaček 1996, s. 254. – Polách – Zezulčík 2016, s. 74.

Na počátku 21. století se Nové Horce věnovali Jiří Tichánek a Zdeněk Šerý. Roku 2003 vydali *Šlechtická sídla na Novojičínsku*.²² V kapitole o Nové Horce se podrobně zabývali vlastnictvím zámku od prvních zmínek, až do roku 1945, kdy se posledním majitelem stal Moritz Josef Maria Vetter von der Lilie (1856–1945).²³ Salu terrenu autoři zmínili v rámci popisu zámku po přestavbě, která proběhla kvůli vzniklému požáru roku 1855.²⁴ Tichánek s Šerým se shodli ve své publikaci s Gavendovou, Koubovou a Levou, že zámku zůstala jeho původní barokní dispozice především v přízemí, kde se nachází sala terrena. V obou textech se daný popis místnosti shoduje. Poté autorská dvojice pokračovala popisem patra zámku.²⁵ V knize můžeme také nalézt erb rodu Vetter von der Lilie a jejich rodokmen začínající od Jana Baltazara Vetter von der Lilie (†1661). Také v knize nalezneme celý přehled držitelů Nové Horky od roku 1374 do roku 1945.²⁶

Zásadním obdobím se stal rok 2016, kdy se zámek v Nové Horce dostal do správy Muzea Novojičínska. Ve stejném roce vyšel v časopise *Poodří* článek o zámku, jehož autory jsou Radek Polách a Jaroslav Zezulčík.²⁷ V tomto článku se zabývali nejprve minulostí zámku jako řada autorů před nimi.²⁸ Tato autorská dvojice však byla první, která se také věnovala historii sídla po roce 1945 až do roku předání zámku do správ Muzea.²⁹ Zámek byl roku 1948 přizpůsoben pro sociální účely, kdy zde byly prvně umísťovány děti s mentální poruchou. Poté byl v zámku zřízen domov důchodců pod správou České katolické charity.³⁰ V článku se autoři věnovali také prvním záměrům Muzea Novojičínska. Oprava a zpřístupnění zámku veřejnosti patřily mezi první cíle vedení muzea, v rámci obnovy se také vedla diskuze nad využitím saly terreny. Nakonec měl být prostor upraven pro multifunkční muzejně-expoziční prostor pro pořádání

²² Tichánek – Šerý 2003, s. 148–157.

²³ Více k osobnosti Moritze Vetter von der Lilie například Čeladín 2006.

²⁴ V tomto roce měl Novou Horku ve vlastnictví Felix Vetter von der Lilie (1830–1913), který následujícího roku zámek nechal opravit a stavebně upravit. Přestavba skončila roku 1866, při níž některé části původního zámku zůstaly zachovány, jakož například sala terrena.

²⁵ V prvním patře zámku se nachází hlavní sál, který byl rovněž vyzdoben nástěnnou malbou, jenž je dnes zabílena.

²⁶ Roku 1374 měl ve svém vlastnictví Novou Horku Peczo de Wart a roku 1945 Moritz Josef Maria Vetter von der Lilie. Viz Pokorný 1917, s. 234. – Plaček 1996, s. 164. – Tichánek – Šerý 2003. – Polách – Zezulčík 2016.

²⁷ Polách – Zezulčík 2016, s. 70–75.

²⁸ Srov. například Schwoy 1794, s. 133. – Wolny 1835, s. 330–331. – Pokorný 1917 s. 232–238. – Sedláček 1933, s. 139–140. – Spurný 1983, s. 164 – 165. – Tichánek – Šerý 2003, s. 148–157.

²⁹ Roku 1945 byla Nová Horka zestátněna na základě tzv. Benešovských dekretů. Viz Polách – Zezulčík 2016, s. 72.

³⁰ V domově důchodců na zámku Nová Horka začaly působit řádové sestry sv. Františka jako personál. Byly založeny Felixem Vetter von der Lilie v Brně. V pozdější době je však nahradily sestry sv. Kříže. Viz Polách – Zezulčík 2016, s. 72.

akcí a výstav.³¹ V rámci saly terreny autorská dvojice nepřinesla žádné zásadní informace a jako předešlí autoři jen zmínili, že výmalba pochází z poloviny 18. století.

O čtyři roky později v časopise *Poodří* vyšel další článek zaměřující se na Zámek v Nové Horce. Tento článek vyšel roku 2020 a autorkou je Andrea Kožuszníková.³² Z počátku se v článku věnovala jen stručně historii zámku, jelikož sama odkazovala na článek z roku 2016 od Radka Polácha a Jaroslava Zezulčíka, kteří se historii zámku věnovali detailněji. Autorka svou pozornost v tomto článku také soustředila na malířskou výzdobu saly terreny a přišla s novými hypotézami. I přesto došla k podobným názorům jako autoři před ní. Zaměřila se na hlavní motiv výzdoby, a to alegorii pěti lidských smyslů společně s alegoriemi čtyř ročních období a přírodních živlů. Zmínila také výzdobu v podobě iluzivní architektury, ke které se vztahují atlanti jako podpěrné prvky a dva průhledy do krajiny. Popisu maleb se však detailně nezabývala. V návaznosti na výzdobu saly terreny se autorka také věnovala typickým motivům v salach terrenach odkazujících na antické památky a antickou mytologii.³³ Podle autorky ikonografická kompozice v Nové Horce odkazuje na cykličnost roku a přírody, což je rovněž podle ní motiv, který se hojně uplatňoval v salach terrenach. Na to shledává paralelu se salou terrenou cisterciáckého kláštera na Velehradě. Velehradskou salu terrenu vymaloval malíř Karel František Tepper (1682–1738) v roce 1735.³⁴ Autorka poukázala nejen na podobnost v motivu, ale také v rukopisu, iluzivní architektuře a obličejových typech, které by měly připomínat výzdobu v Nové Horce, především v ústředním motivu pěti lidských smyslů. Andrea Kožuszníková tedy předpokládala o dílenském působení Karla Františka Teppera v Nové Horce.³⁵

Vzhledem k časovému rozdílu mezi úmrtím Karla Františka Teppera a vznikem výmalby v zámku Nová Horka, se zdá tato hypotéza autorky jako nepřesvědčivá. Andrea Kožuszníková dále zmínila dalšího potenciálního autora novohorecké výmalby, a to Josefa Ignáce Sadlera (1725–1767), který v roce 1760 pracoval v nedalekém Fulneku.³⁶ Skutečnost, že Josef Ignác Sadler pracoval ve Fulneku ve stejných letech, kdy vznikla výmalba saly terreny, je možným

³¹ Zámek se poprvé otevřel pro veřejnost 28. září 2016. Viz Polách – Zezulčík 2016, s. 72.

³² Kožuszníková 2020, s. 50–51.

³³ Autorka vycházela z knihy Nokkala Miltová 2016.

³⁴ K osobnosti Karla Františka Teppera. Srov. například Cerroni 1807, f. 279–281. – Prokop 1904, s. 1087. – Hálová-Jahodová 1972, s. 186. – Uhlíř 1998. – Uhlíř 2002.

³⁵ Kožuszníková 2020, s. 51.

³⁶ Ibidem, s. 51.

důvodem proč autorka zmínila právě jeho jméno společně s Novou Horkou. Autorka se také mohla řídit restaurátorskou zprávou z roku 2019.³⁷

Poslední, kdo se věnoval zámku v Nové Horce, je Petra Konečná, která v roce 2020 napsala bakalářskou práci s názvem *Zámek Nová Horka: osudy a proměny barokního sídla* pod vedením Jaromíra Olšovského.³⁸ Ve své práci se autorka zabývala ujasněním nepřesností a chyb, které v průběhu let vznikly. Jelikož její záměr práce nebyl směřován k výzdobě saly terreny, tak se ve své práci o ní jen okrajově zmínila a dále se dekoraci tohoto prostoru nevěnovala. Jako možného autora výmalby také uvedla Josefa Ignáce Sadlera.

³⁷ Petra Šnokhausová, *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD1546).

³⁸ Petra Konečná, *Zámek Nová Horka: osudy a proměny barokního sídla* (diplomová práce), Katedra dějin umění a kulturního dědictví FF OSU, Ostrava 2020.

2. Zámek Nová Horka

Zámek Nová Horka se nachází v moravskoslezském kraji v obci u Studénky nazývané Nová Horka.³⁹ Než se tato obec stala součástí Studénky, náležela nedalekým Albrechtickým.⁴⁰ Nová Horka patřila lénu olomouckého biskupství a první zmínky pocházejí z roku 1374, kdy Pec z Varty obviňoval Voka z Kravař za to, že držel jeho ves Novou Horku.⁴¹ Do první poloviny 16. století na ní pobývali majitelé nedalekého hradu Štramberk. V Nové Horce prvně stála jen kamenná tvrz, která zde byla postavena v polovině 16. století za Hanuše Haugvice z Biskupic.⁴² Poprvé se o tvrzi psalo roku 1561, kdy byla odprodána spolu s dalšími vesnicemi Herbortovi z Fulštejna.⁴³ V Nové Horce se v průběhu téměř sta let vystříдалo mnoho majitelů.⁴⁴ Roku 1658 zemřel Michael Ferdinand Althann (1610–1658), na kterého byla Nová Horka přepsána roku 1643. Po jeho smrti, roku 1660 odkoupili Novou Horku bratři Jan Baltazar a Albrecht Friedrich Vetter von der Lilie za 16.500 zlatých.⁴⁵

2. 1 Rod Vetter von der Lilie

Rod Vetter von der Lilie sídlil v Nové Horce po dobu tří set let a sehrál v jejím rozvoji významnou roli. Do českých zemí se členové tohoto rodu dostali z Rakouska, konkrétněji z Dolního Štýrska.⁴⁶ Rod Vetter von der Lilie neměl majetek jen ve Štýrsku, ale také vlastnil ve Slovenské Bistrici zámek Feistritz.⁴⁷ Vetterové ve svém rodovém znaku mají bourbonskou lilii, což nasvědčuje jejich původu, který si sami odvozovali od vedlejší větve francouzského rodu Valois.⁴⁸ Roku 1583 byl tento rod povýšen do šlechtického stavu se jménem „von

³⁹ Nová Horka se dříve také nazývala německy Neuhübel.

⁴⁰ Spurný 1983, s. 164. – Plaček 1996, s. 254. – Polách – Zezulčík 2016, s. 70.

⁴¹ Pokorný 1917, s. 234. – Spurný 1983, s. 164. – Tichánek – Šerý 2003, s. 148. – Hosák 2004, s. 694. – Janáček, ed. Myška 2011, s. 31.

⁴² Sedláček 1933, s. 140. – Spurný 1983, s. 164. – Plaček 1996, s. 254. – Tichánek – Šerý 2003, s. 150. – Hosák 2003, s. 694.

⁴³ Herbort s Fulštejna odkoupil Novou Horku s dalšími vesnicemi od Anny Marie Cetrysové s Kryšperka a jejího manžela Hanuše Haugvice z Biskupic. Viz Sedláček 1933, s. 140. – Spurný 1983, s. 164. – Hosák 2004, s. 694. – Polách – Zezulčík 2016, s. 70.

⁴⁴ Petřvaldští s Petřvaldu, Sedlničtí z Choltic, Žampachové z Polštejna a Bruntálští z Vrbna. Viz Pokorný 1917, s. 236. – Tichánek – Šerý 2003, s. 157. – Polách – Zezulčík 2016, s. 70.

⁴⁵ Srov. Schwoy 1794, s. 133. – Wolný 1835, s. 330–331. – Bretholz 1900, s. 9. – Ulrich 1926, s. 180.

⁴⁶ Polách – Zezulčík 2016, s. 70.

⁴⁷ Pokorný 1917, s. 236–237. – Polách – Zezulčík 2016, s. 70.

⁴⁸ Pokorný 1917, s. 236–237. – Tichánek – Šerý 2003, s. 153.

Burgveistriz“ a roku 1630 se dostal do stavu svobodných pánů.⁴⁹ Rod Vetterů se na Moravě ocitl s příchodem Jana Baltazara Vetter von der Lilie (†1661), který zde založil novou moravskou větev rodu.⁵⁰ Jan Baltazar byl ve funkci olomouckého krajského hejtmana, díky čemuž jeho rod získal statky na Moravě. Dříve, než se Vetteři usadili v Nové Horce, Jan Baltazar se svou manželkou Renatou Polyxenou Sedlnickou z Choltic sídlili v Čechách pod Kosířem.⁵¹ Jan Baltazar byl roku 1653 povýšen Ferdinandem III. (1637–1657) do hraběcího stavu a díky tomu rod dostal jméno „Vetter von der Lilie, Freiherr zu Burg-Feistriz“.⁵² Jak už bylo zmíněno, Jan Baltazar odkoupil Novou Horku v roce 1660 a rod Vetterů se zde držel až do doby, kdy jim byla Nová Horka zestátněna na základě tzv. Benešových dekretů v roce 1945. Posledním majitelem Nové Horky se stal hrabě Moritz Vetter von der Lilie, jehož potomci dodnes sídlí v Rakousku.⁵³

2. 2 Karel Josef Vetter von der Lilie jako pravděpodobný objednavatel

Karel Josef Vetter von der Lilie (1719–1792)⁵⁴ se stal vlastníkem Nové Horky roku 1742 a pravděpodobně to byl on, kdo objednal pro Novou Horku výzdobu sala terreny, které je tato práce věnována. V roce 1760, kdy měla údajně výmalba tohoto prostoru vzniknout, byla Nová Horka právě v jeho vlastnictví. V tomto období zároveň probíhala rozsáhlá barokní přestavba tvrze, tudíž byla Nová Horka na svém vzestupu. Je tedy pravděpodobné, že objednavatelem těchto maleb mohl být Karel Josef.

Narodil se v Nové Horce, a to Bernardu Adamovi Vetter von der Lilie (1690–1722) a Katarině Elizabeth Löw von Rosenthal.⁵⁵ Karel Josef byl pravnukem Jana Baltazara, který byl prvním majitelem Nové Horky z rodu Vetter von der Lilie. Po smrti svého otce se roku 1742 společně

⁴⁹ Mašek 2003, s. 291. – Tichánek – Šerý 2003, s. 153.

⁵⁰ Polách – Zezulčík 2016, s. 70.

⁵¹ Bretholz 1900, s. 9. – Polách – Zezulčík 2016, s. 70.

⁵² Bretholz 1900, s. 3. – Mašek 2003, s. 290 – 291. – Tichánek – Šerý 2003, s. 154.

⁵³ Tichánek – Šerý 2003, s. 155. – Polách – Zezulčík 2016, s. 72.

⁵⁴ Karel Josef Vetter von der Lilie se podle dochované matriky narodil 10. 12. 1719 a zemřel 27. 8. 1792. ZAO, fond: sbírka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 1517, sign. PXII6, fol. 289. – ZAO, fond: sbírka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 1314, sign. PII10, fol. 2.

⁵⁵ Bretholz 1900, s. 11. – Polách – Zezulčík 2016, s. 71.

s Novou Horkou ujal také rodového majetku v dnešním Slovinsku a zároveň se stal pánem ve Stikovci, Mošnově, Albrechticích, Sokrotíně, Chvalkovicích, Dolním Kamenci a Kateřinicích.⁵⁶

Jeho nejvýznamnějším počinem v Nové Horce se stala přestavba zdejší tvrze na raně novověké sídlo, která začala roku 1742. Podle Vincence Janáčka se na přestavbě zámku podílel samotný Karel Josef, který přispěl nákresem zámku a spolupracoval při stavebních pracích.⁵⁷ V letech, kdy na Nové Horce působil Karel Josef, prostředí sídla jen ekonomicky prosperovalo a začalo se zámku přezdívát „Malá Vídeň“.⁵⁸ Za Karla Josefa se začaly v Nové Horce pořádat významné společenské akce, pro které byla zřízena zámecká kapela.⁵⁹ V zámku byly také místnosti využívané jako galerie, knihovna a střelnice.⁶⁰ V zámecké knihovně se nacházel nespočet alchymistických svazků, což nasvědčovalo zálibě Karla Josefa v alchymii, který si ve sklepení také zřídil alchymistickou laboratoř.⁶¹

Hypotézu, že byl Karel Josef pravděpodobně objednavatelem výzdoby sály terreny, podporuje výhradně samotná doba vzniku maleb kolem roku 1760. Vzestup novohoreckého šlechtického sídla skončil se smrtí Karla Josefa v roce 1792. Nová Horka musela být sekvestrována kvůli dluhům po Karlu Josefovi, a předána do péče příbuzných Vetterů rodiny Baillou z Hustopeč nad Bečvou.⁶² Po odchodu rodu Vetterů z Nové Horky se Vetterové usídlili na zámku v Humenném nacházejícího se v Uhrách.⁶³ Později se rod rozdělil na dvě linie. Jedna z linií byla založena mladším synem Karla Josefa, Ferdinandem Vetter von der Lilie (1747–1821), a která se dodnes nachází v Tyrolsku. Druhá byla založena starším synem Josefem Karlem Vetter von der Lilie (1741–1826).⁶⁴ V padesátých letech 19. století Novou Horku znovu získal Felix Vetter von der Lilie (1830–1913) a jeho syn Moritz Vetter von der Lilie (1856–1945) se stal posledním majitelem Nové Horky.⁶⁵

⁵⁶ Hosák 2004, s. 694.

⁵⁷ Vincenc Janáček o Karlu Josefu píše, že: „I v tomto oboru byl znalec a často i sám v zednické zástěře s zedníky muroval.“ Viz Janáček, ed. Myška 2011, s. 96.

⁵⁸ Tichánek – Šerý 2003, s. 155. – Polach – Zezulčík, s. 70

⁵⁹ Kapela se skládala z dvanácti hudebníků, Kvůli společenskému životu v Nové Horce bylo požadováno po poddaných, aby uměli hrát alespoň na jeden hudební nástroj. Viz Janáček, ed. Myška 2011, s. 97. – Sehnal 1985, s. 172.

⁶⁰ Mašek 2003, s. 291. – Polach – Zezulčík, s. 71.

⁶¹ Sehnal 1985, s. 172. – Tichánek – Šerý 2003, s. 155. – Janáček 2011, s. 97. – Polach – Zezulčík, s. 71.

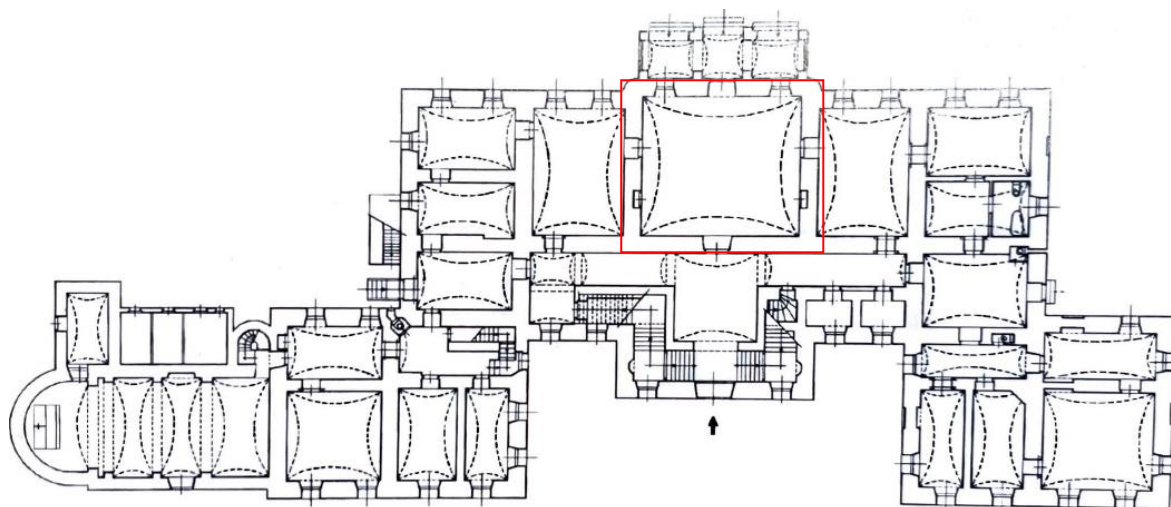
⁶² Polach – Zezulčík, s. 71.

⁶³ Ibidem, s. 72.

⁶⁴ Tichánek – Šerý 2003, s. 156. – Polach – Zezulčík, s. 72.

⁶⁵ Moritz Josef Maria Vetter von der Lilie zdědil Novou Horku roku 1913 po smrti svého otce Felixe Vetter von der Lilie. Viz Tichánek – Šerý 2003, s. 156.

3. Popis zámku

1. Půdorys přízemí zámku s vyznačenou salou terrenou.

Zámek byl vybudován roku 1742, kdy správu sídla převzal Karel Josef Vetter von der Lilie. V roce 1855 jej zasáhl požár a kvůli následným četným poškozením byl ve druhé polovině 19. století opravován. Během těchto oprav se změnil vzhled fasád a interiéru. I přesto se v přízemí zámku zachovala původní dispozice. Zámek tvoří pětikřídlá otevřená dispozice s centrálním rizalitem a přistavěnou kaplí. [1] Tato kaple Nalezení sv. Kříže byla připojena k původní tvrzi roku 1729 a následně rozšířena roku 1775. Jižní průčelí zámku se skládá z patnácti os, přičemž tři střední osy tvoří převýšený rizalit. Fasádu vertikálně člení lizény, které v přízemí zámku střídá pásová bosáž. Horizontálně fasádu pak člení kordovaná římsa. Okna jsou pravoúhlá, orámována šambránou s klenáky a v patře jsou okna doplněna o parapetní výplň. Rizalit má v přízemí rovněž pásovou bosáž, první patro pak člení pilastry s kompozitními hlavicemi. Třetí patro v části rizalitu je podkrovní, a jeho členění bylo dotvořeno až v roce 1855 po požáru. Stejně tomu tak je i u štítu zakončujícího středový rizalit. Okna ve střední části zámku jsou segmentová a půlkruhová. Hlavní vstup do zámku je situován ve střední ose a rámuje ho kamenné ostění. Nad hlavním vstupem se nachází balkon, který je podpírán volutovými konzolami. [2] Severní průčelí směřuje do zahrady zámku a má srovnatelné architektonické členění jako jižní průčelí. Je zde také tříosý rizalit s loggií, nad kterou se nachází balkon.⁶⁶ [3] Ve středové ose se nachází vstup ze zámeckých zahrad do saly terrenou. Zámek je zastřešen valbovou střechou.⁶⁷

⁶⁶ Loggie s balkonem byla přistavěna v 19. století. Viz Gavendová 1996, s. 205. – Spurný 1983, s. 16ř.

⁶⁷ Původně měl zámek střechu mansardovou ta, však byla po požáru vyměněna za valbovou.

2. Nová Horka, zámek Nová Horka, 1742, pohled od jihu.

3. Nová Horka, zámek Nová Horka, 1742, pohled od severu.

4. Popis saly terreny

4. Nová Horka, sala terrena, 1742, pohled od západu.

Sala terrena je zbudována na obdélném půdorysu (10,4 x 9 m, výška klenby 4,5 m) a je zaklenuta klenbou, která se jeví jako placková s výsečemi. V prostoru se nachází šest dveří a dvě segmentová okna. Dva hlavní vstupy do saly terreny jsou prosklené a umístěné naproti sobě. První z nich se nachází na jižní stěně a vede z ústřední části zámku. Druhý je situován na stěně protější, mezi dvěma okny a otevírá se do zámeckých zahrad. Na východní stěně se dále objevují dveře do vedlejších místností a dveře, které jsou dnes zadrženy. [4] Další vstup je na západní stěně, který vede ze zámecké knihovny. Na stejné stěně se pak nachází další zadržené dveře. V interiéru saly terreny se nenachází žádná plastická výzdoba, celkový prostor je dekorován malbou iluzivní architektury. Po stranách hlavního vstupu jsou zobrazeni dva samostatně stojící atlanti. Ti mají podobu opěrného prvku, který má vynášet plackovou klenbu. Dále jižní stěnu dekorují dva průhledy do krajiny. Na východní stěně se dvojice atlantů nachází mezi dvěma dveřmi. Z důvodu druhotně zbudovaného krbu je v současné době dvojice atlantů částečně zakryta. Na severní stěně jsou atlanti zobrazeni mezi vstupem do zahrady a okny. [5] Poslední dvojice atlantů se nachází na západní stěně, mezi dveřmi vedoucími do

knihovny a dveřmi zazděnými. Nad každým atlantem je hlavice, na níž je zobrazena váza s květinami.

Nad vstupem hlavním a protějším do zahrady se nachází výseče zdobené iluzivním dekorem. Ostatní výseče v rozích místnosti vyplňují rokajové kartuše s vyobrazením alegorií přírodních živlů. Další rokajové kartuše zdobí alegorie čtyř ročních období. Mezi kartušemi zachycující čtyři roční období se nachází šest polí opět vyplněných iluzivním dekorem. Tato pole vynášejí atlanti směrem k iluzivnímu štukovému zrcadlu, na kterém jsou umístěny čtyři kartuše. Ústřední téma malířské výzdoby saly terreny představuje alegorie pěti lidských smyslů a je situováno na klenbě v malovaném štukovém zrcadle.

5. Nová Horka, sala terrena, 1742, pohled od jihu.

5. Nástěnné malby

6. Alegorie Pěti lidských smyslů, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

5. 1 Stav dochování nástěnných maleb

Původní nástěnná malba byla provedena pravděpodobně v technice fresky a dokončena na suchý podklad technikou secco. Alegorie zdobící iluzivní kartuše ve výsečích jsou provedeny technikou grisaille. Alegorie přírodních živlů se liší nazelenalou barevností od alegorií ročních období. Dnes je těžko rozpoznatelné, na kolik je malba autentická a jak velká část je výtvořem druhotným. Pokud se dochovala část originální malby, tak pouze fragmentárně. Autenticita malby je dnes natolik nízká, že jakékoliv její studium lze činit s velkými limity. V dnešních dnech už se zjevně jedná pouze o dílo sekundárních přemaleb a restaurátorů. Originální malba mohla být tedy o mnoho kvalitnější než je dnes.

Dnešní technický stav nástěnné malby je v celkově dobrém stavu, malba se neodlupuje od podkladu a neobjevují se na ní žádné výrazné defekty. Největším problémem se však staly druhotné zásahy v podobě četných přemaleb a restaurátorských zásahů, které ovlivnily původní vzhled malby. Nástěnná malba v sale terreně prošla dvěma písemně zdokumentovanými restaurátorskými zásahy, a to roku 1960 a v letech 2018–2019.⁶⁸ Cílem těchto dvou intervencí bylo odstranění veškerých přemaleb, které vznikly v neznámé době. Většina z těchto druhotných překryvů vedla k tomu, že na první pohled malba nevykazuje kvalitní práci a na mnoha místech je malba nerozpoznatelná kvůli splývavosti inkarnátu s okolními částmi. Znesnadnila se také čitelnost malby, včetně určení autenticity a autorského rukopisu. Největší část druhotných zásahů je pozorovatelná v oblasti vytmelených defektů, které jsou zakryty retuší v příslušné barevnosti. Většina defektů byla vytvořena po obvodové zdi místnosti do dosahu člověka a v ústředním iluzivním malovaném zrcadle, kde se malba oddělovala od podkladu. Na těchto místech lze nejlépe zpozorovat retuše, které byly provedeny technikou tečkování. Velké části výmalby jsou celoplošně přemalovány, jde

7. Iluzivní architektonický prvek, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, západní stěna.

8. Iluzivní architektonický prvek, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, východní stěna.

⁶⁸ Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960. – Petra Šnokhausová, *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD1546), Praha 2019.

především o růžové pozadí, dekorativní prvky v podobě iluzivní malované architektury a centrální oblast hlavního motivu alegorie pěti lidských smyslů. Na východní stěně se objevují části s výrazně nižší kvalitou provedení než totožné prvky na stěně západní. Jedná se o iluzivní kartuše a malovanou architekturu v této oblasti. [6] [7]

Restaurátorský zásah dokládající stav malby před rokem 1960 máme zaznamenaný díky dochované fotodokumentaci.⁶⁹ Na těchto fotografiích můžeme vidět, že se některé části malby změnily. A to především obličejové rysy postav. Největší změnou prošla postava držící košík s ovocem z alegorie Čichu v ústředním poli. [8] [9] Ostatní postavy neprošly radikální změnou, ale nelze s jistotou usoudit, zda byl zachován původní vzhled. Iluzivní malované štukové zrcadlo a zobrazené alegorie v kartuších jsou zdobeny zlacením. Z důvodu degradace pozlaceného povrchu bylo zapotřebí jej znovu obnovit, tudíž se dnes nejedná o původní stav, ale o sekundární restaurátorský zásah. Při osvětlení malby bočním světlem se kromě lesklého povrchu zvýraznily i prvky pozorovatelné na denním světle. Jde především o rytou kresbu, kterou v některých částech malba nerespektuje. Jedná se o jedinou viditelnou podkresbu objevující se nástěnné malbě. Technika ryté kresby je nejčastěji pozorovatelná u iluzivní

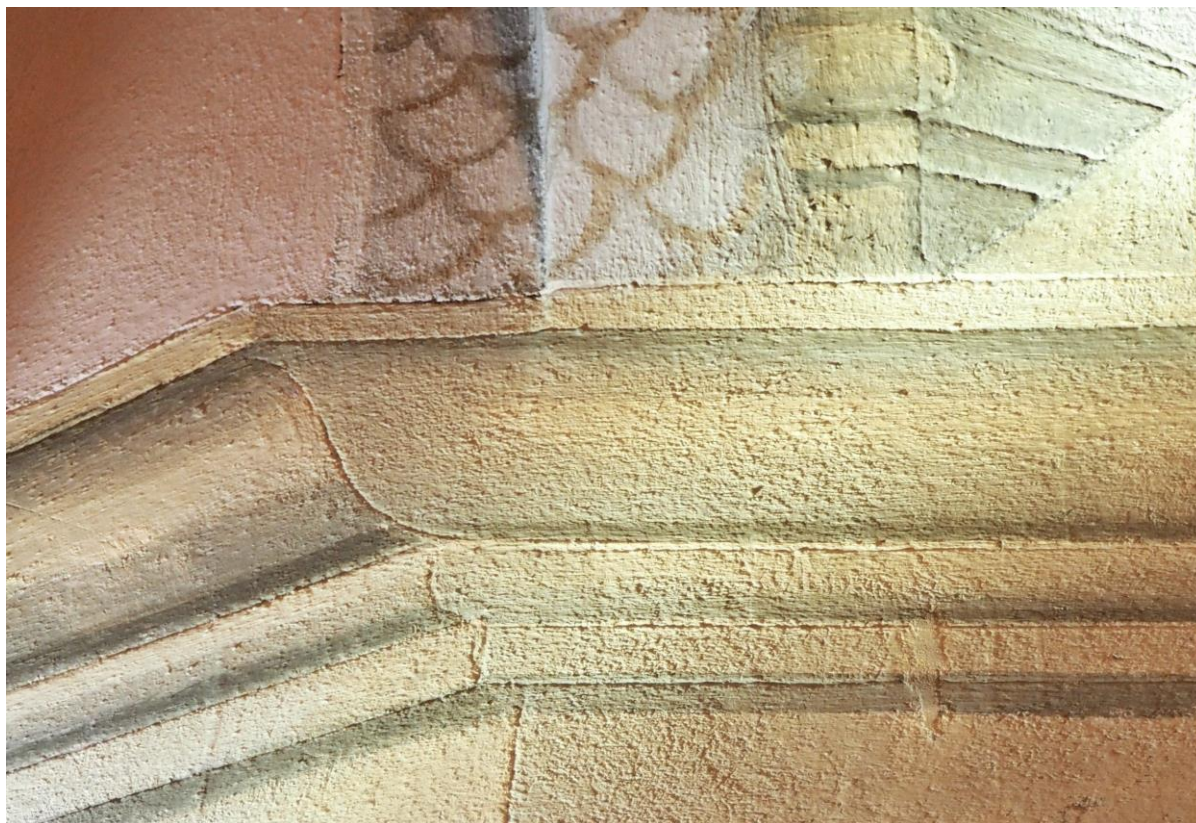
9. Detail postavy s košíkem ovoce, alegorie Čichu, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

10. Detail postavy s košíkem ovoce, alegorie Čichu, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

⁶⁹ Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.

malované architektury v některých případech opakovatelně. Mohlo by se jednat o šablonu pravděpodobně využitou autorem, nebo dodatečně přidanou sekundárními zásahy. [10] V některých zničených částech je rytá podkresba zatmelena. Dále se rytí nachází v iluzivních kartuších s alegoriemi ročních období a přírodních živlů. Naopak v ústředním malovaném zrcadle se žádná neobjevuje. Kvůli opakovaným přemalbám nelze na nástěnné malbě zpozorovat denní díly.

Původní barevnost malby mohla být v jiných tónech. Využité pigmenty jsou na některých místech nepřírozně ztmavlé. To by mohlo být způsobeno pigmenty pojenými Primalem, který byl ředěný ve vysoké koncentraci.⁷⁰ Je to zjevné i tím, že se povrch malby z určitého úhlu a při nasvícení bočním světlem leskne, jelikož pojiva, jako je právě Primal, vytvářejí na povrchu lesklý

11. Detail ryté podkresby, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

⁷⁰ Akrylová disperze používaná jako pojivo pigmentů nebo k fixaci ve vhodné koncentraci.

film.⁷¹ [11] Nejlépe to lze vidět na silně červených stínech, které byly provedeny nejspíš pigmentem sieny pálené.⁷² Dalším jasně zřetelným pigmentem, který mohl být při přemalbách použit, je umbra pálená, která se jeví jako hnědá barva.⁷³ Větší plochy byly udělány plošnou barvou, která neprosvítá, to jsou pravděpodobně pigmenty smíchané se svatojánskou bělobou.⁷⁴ Barvy jeví se jako průsvitné jsou nejspíše lazura, která se nepoužívá s bělobou, ale jde o čistý pigment s pojivem naředěným vodou podle toho, jakou potřebujeme intenzitu

12. Detail při nasvícení bočním světlem, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, jižní stěna.

⁷¹ Při restaurátorském zásahu v letech 2018 – 2019 byl pro pojení pigmentů využit Primal AC35 v koncentraci 7%. Petra Šnokhausová, *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD1546), Praha 2019.

⁷² Siena pálená byla využívána nepřetržitě jako umělecký pigment ve všech malířských technikách, jedná se o žlutý pigment vzniklý ze sieny přírodní, který je průzračným tmavým okrem. Žíháním ztrácí siena přírodní vodu, která je molekulárně vázaná a její amorfní struktura se mění v krystalickou sienu pálenou. Siena pálená lépe kryje a schne rychleji než siena přírodní. Její tmavě oranžový odstín v tenké vrstvě na tenkém podkladě nabývá na intenzivní barevnosti.

⁷³ Umbra přírodní i pálená se v evropském malířství začala používat někdy mezi 11. a 17. stoletím, jde o tmavě zemité hnědý pigment různých odstínů.

⁷⁴ Jde o několikrát převařené hašené vápno, uhličitán vápenatý, který v nástěnné malbě se používá jako běloba.

lazury. Dobrým příkladem všech pravděpodobně využitých pigmentů jsou postavy atlantů po obvodu místnosti. Pro přesné určení použitých pigmentů by bylo zapotřebí odebrání vzorků pomocí XRF anebo chemickou cestou.

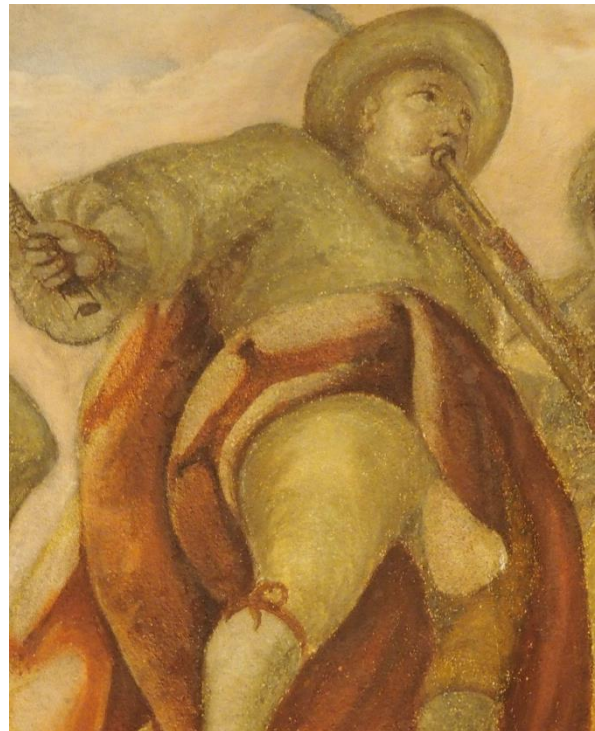
13. Atlant, stav před restaurováním roku 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, severní stěna.

14. Atlant, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, severní stěna.

15. Detail alegorie Sluchu, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

16. Detail alegorie Sluchu, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

17. Detail alegorie Zimy, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

18. Detail alegorie Zimy, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

5. 2 Restaurování nástěnných maleb

19. Detail odpadlé malby roku 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

Roku 1960 nástěnná malba v sale terreně v zámku Nová Horka poprvé prošla zásadním restaurátorským zásahem. K tomuto zásahu vyšel jednostránkový záznam o průběhu čištění s příloženou fotodokumentací.⁷⁵ Díky této dochované fotodokumentaci můžeme vidět, v jakém stavu byla malba před restaurováním. Celkově nástěnná malba byla ve velmi špatném stavu, pokrývala ji silná vrstva prachového depozitu, který zapříčinil její zčernání. Dále se na malbě nacházelo množství defektů. Největší poničenou částí se stalo ústřední iluzivní malované zrcadlo s alegorií pěti lidských smyslů. V oblasti malované oblohy bylo poničení tak silné, až došlo k odkrytí zdiva. Barevná vrstva se v některých částech po šupinách oddělovala od povrchu. V oblastech s největším poškozením došlo k úplné ztrátě malby až na omítkový podklad. [12] V jiných místech došlo pouze ke ztrátě barevné vrstvy. Na těchto místech dnes

⁷⁵ Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, *Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.

20. Detail alegorie Chuti, Stav malby během čištění roku 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

můžeme zpozorovat velkou část retuší technikou tečkování nebo retuš celoplošnou. Další velká poškození se nacházela po obvodu sály terreny ve výšce 1,5 m od země. Ve stejné oblasti při restaurátorském zásahu byly vyjmuty sádrové tmely, hřeby a další prvky, které překážely. Všechny potřebné části v podobě prasklin a otvorů se znovu zatmelily maltou a jemným štukem. Hlavním cílem restaurátorského zásahu bylo malbu zcela očistit od sekundárních přemaleb a zafixovat její celkový stav.⁷⁶ Druhotné přemalby pokrývaly velkou část nástěnné malby, specificky v oblasti oblohy iluzivního štukového zrcadla. Doba jejich vzniku není blíže specifikována. K očištění malby od těchto přemaleb se přistupovalo suchou i mokrou cestou opakovaně, dokud nebyly odstraněny.⁷⁷ Těžko odstranitelné přemalby se nacházely v ústředním motivu, kvůli četnosti odpadávajících částí. Malba podle restaurátorské zprávy byla v dřívější době přetřena celoplošně hlinkovou barvou, která byla rovněž v rámci zásahu z roku 1960 odstraněna. Po celkovém očištění malby bylo cílem upevnění uvolněných částí a zpevnění omítkové vrstvy. [15] Dále se obnovily pozlacené části, které kvůli degradaci

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem.

zčernaly.⁷⁸ Malba se kvůli silnému poničení stala z velké oblasti plošnou retuší a většina postav ztratila svůj původní vzhled. [13] [14]

21. Detail alegorie Zraku, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

22. Detail alegorie Zraku, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

Druhý podstatný restaurátorský zásah probíhal od října 2018 do května 2019.⁷⁹ Zprávu s názvem *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* druhotně vypracovala Petra Šnokhausová rovněž s přiloženou fotodokumentací stavu malby před a po zásahu. V této restaurátorské zprávě bylo poprvé doposud neznámé autorství nástěnných maleb připsáno malíři Josefu Ignáci Sadlerovi (1725–1767).⁸⁰ Při popisu celkové malířské výzdoby saly terreny zazněly mylné informace. Ústřední část byla označena jako rozeta s průhledem do výšin nebes. Nejedná se však o rozetu, ale o iluzivní malované štukové zrcadlo. Dále centrální pole podle této zprávy měla figurální kompozice představovat ctnosti a neřesti rámuující malovaný průhled.⁸¹ V tomto případě nejde o znázornění ctností a neřestí, ale o alegorii pěti lidských smyslů.⁸² Včetně této alegorie pěti lidských smyslů se v sale terrene

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Petra Šnokhausová, *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD1546), Praha 2019.

⁸⁰ Více k autorství Josefa Ignáce Sadlera v kapitole 7. Malíř Josef Ignác Sadler.

⁸¹ Petra Šnokhausová, *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD1546), Praha 2019

⁸² Atributy vztahující se k alegoriím Ctností a Neřestí v sale terrene nenajedeme, naopak jsou zde zobrazeny atributy typické pro alegorie pěti lidských smyslů.

nachází také alegorie čtyř ročních období a čtyř přírodních živlů, o kterých ve zprávě nebyla zmínka. Kompletní nástěnná malba byla popsána jako prvek, který měl opticky zvětšit prostor sály terreny k čemuž u iluzivní architektury měla posloužit technika zlacení na mordant.⁸³

Malba před restaurováním byla opět pokryta vrstvou prachového depozitu a různými defekty. Po obvodu místnosti se opětovně nacházely defekty ve výšce 1,5 m od země. Následně byly zatmeleny a propojeny s okolní malbou retuší. Nejpoškozenější část se opět nacházela v ústředním iluzivním štukovém zrcadlu, kde se malba znovu odlupovala od svého podkladu. V sale terreně bývala špatná cirkulace vzduchu a docházelo k shlukování vlhkosti, proto malba utrpěla největší poškození ve středu klenby, při kterém docházelo až k drolivosti omítkového podkladu. Následkem toho byly četné přemalby a pozdější restaurátorský zásah z roku 1960, při kterém byla snaha o zafixování malby s velkou částí retuše. Při procesu čištění nástěnné malby došlo k znovu odstranění přemaleb s cílem očistit malbu až k původnímu fragmentárnímu stavu.⁸⁴ Po očištění a zafixování malby byly provedeny retuše, které se v některých částech jeví pravděpodobně jako přepojené. **[16]** Nejlépe to jde vidět na místech stínů iluzivní malované architektury.

Část malby, o které dnes s jistotou víme, že byla malířsky rekonstruována a jedná se o sekundární zásah, je úsek nástěnné malby v jihovýchodním rohu sály terreny.⁸⁵ Podle restaurátorské zprávy z roku 2019 došlo v neznámých letech k destrukci povrchu a zároveň i k zničení původní malby. Následně tato zničená část byla pravděpodobně v roce 1960 restaurátorsky upravena. Při těchto minulých úpravách nejspíše došlo k natažení sádrového štuku s malou příměsí jemného písku. Původní malba byla domalována, zafixována a doplněna o příslušné retuše. Při restaurátorském zásahu v letech 2018–2019 byla tato část ponechána.⁸⁶

⁸³ Petra Šnokhausová, *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD1546), Praha 2019

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ V jihovýchodním rohu sály terreny se rovněž nacházel otvor ústící z kotelny.

⁸⁶ Petra Šnokhausová, *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD1546), Praha 2019

23. Srovnání malby před a po restaurátorském zásahu v letech 2018–2019. Červená barva se jeví jako přepojený pigment.

24. Detail alegorie Hmatu, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

25. Detail alegorie Hmatu, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

26. Jižní stěna, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, pravá strana.

27. Jižní stěna, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, pravá strana.

5. 3 Ikonografie nástěnných maleb

Hlavním motivem saly terreny je alegorie pěti lidských smyslů umístěných v malovaném iluzivním štukovém zrcadle. Všechny zobrazené alegorie Sluchu, Hmatu, Zraku, Chuti a Čichu jsou znázorněny postavami a příslušnými atributy daného smyslu. Postavy jsou umístěny po obvodu malby a tvoří jednotný pás. V určitých místech malby jsou zobrazeny postavy vybíhající do středu pole. Vzhledem ke stavu dochování celé malířské nástěnné výzdoby v sale terreně, reflektují následující popisy primárně aktuální podobu malby.

5. 3. 1 Alegorie pěti lidských smyslů

5. 3. 1. 1 Alegorie Sluchu

28. Alegorie Sluchu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

První z pěti vyobrazených smyslů představuje alegorii Sluchu, znázorněnou čtyřmi postavami. [17] Hlavní figurou je zde muž oděný do světle okrových kalhot s červenými mašlemi, zelené košile a klobouku s modrým perem. Kolem něj je bohatá červená draperie s hlubokými záhyby. Muž hraje na dobový dechový hudební nástroj, který si přidržuje levou rukou, přičemž v pravé

ruce drží noty. Na levé straně od něj stojí postava muže otočeného k nám zády. Je oblečen v modrých kalhotách a zelené košili. Postava je rovněž zobrazena při hraní na dechový hudební nástroj. V souvislosti se skupinou postav alegorie Sluchu jsou zde zobrazeny další dvě postavy. Jedna z nich je zachycena v sedu, přitom co si přidržuje hlavu ve své pravé dlani. Sedící postava je polonahá a její klín zakrývá bílá drapérie. Poslední postavou je žena, která své ruce drží v úrovni svých uší. Má bílý svrchní oděv, okrovou sukni a na hlavě klobouk.

5. 3. 1. 2 Alegorie Hmatu

29. Alegorie Hmatu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

Následující alegorií pěti lidských smyslů je Hmat. [18] Jsou zde zobrazeny dvě nahé postavy v momentu, kdy se vzájemně drží za vlasy. Mezitím se jejich spodní končetiny proplétají. Vedle těchto dvou figur je okrová drapérie oddělující muže v modrobílém oděvu se zelenou látkou okolo pasu. Tento muž je nakloněn k nahým postavám. Kvůli stavu dochování nelze určit, zda ve své pravé ruce drží předmět. Za mužem je zobrazena žena ukazující levou rukou směrem k nahým postavám, ale její pohled směřuje k postavám z alegorie Zraku. Tato žena má na sobě zelený šat a tmavě zelenou drapérii přidržující si pravou rukou. Poslední postavou z této

skupiny je postava za ženou v zeleném oděvu. Této postavě lze vidět jen obličej, jelikož zbytek jejího těla se nachází za postavou ženy.

5. 3. 1. 3 Alegorie Zraku

30. Alegorie Zraku, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

Ve srovnání s ostatními alegoriemi smyslů je Zrak znázorněn nejméně postavami. [19] První figura má na sobě oranžový šat s modrou látkou ovinutou kolem pasu. Svou ruku natahuje směrem nahoru ke středu pole, přičemž její oči jsou zavřené. Postava za ní má na sobě červený oděv se žlutou drapérií. Ve svých rukou drží zrcadlo se zlatým rámem. Tímto zrcadlem si postava zakrývá půlku obličeje. Do tohoto zrcadla se zároveň na svůj odraz dívá polonahá žena. Její ňadra jsou odhalena, přičemž spodní část těla má zahalenou bílou látkou. Cesare Ripa alegorii Zraku popsal jako mladíka, který ve své levé ruce drží zrcadlo a štít s orly dívajícími se do slunce. Ve svém popisu se také soustředil na význam zrcadla, které nám má ukazovat, že zrak není nic jiného než představa, kterou naše oko přijímá. Oko je samotným zrcadlem „... je zářivé jako zrcadlo nebo průsvitné jako voda...“.⁸⁷

⁸⁷ „... il quale e risplendete come lo specchio, ouero diafano come l'acqua...“ Ripa 1645, s. 561.

5. 3. 1. 4 Alegorie Chuti

31. Alegorie Chuti, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

Další zobrazenou alegorií je Chuť, jež představují čtyři postavy. [20] První figura je zobrazena v kalhotách okrové barvy a v modrobílém svrchním šatu, přes který má přehozenou hnědou drapérii. U této postavy nelze konstatovat, zda původně v levé ruce něco držela, nebo se jen o ruku opírá. Cesare Ripa popsal alegorii Chuti jako „*Žena držící v pravé ruce košík plný různého ovoce a v levé broskev*“.⁸⁸ Další postavu v rámci této skupiny znázorňuje žena, opírající se pravou rukou o košík s ovocem. Zároveň drží stonek vinné révy, je oděna do zelenomodrého oděvu a má přes sebe okrovou drapérii. Levou rukou žena přidržuje nahé dítě držící v levé ruce ovoce, které kvůli splývavosti s okolní malbou je nepoznatelné. Za těmito třemi postavami se nachází postava v červeném oděvu, která pije ze džbánu, v důsledku čehož jí nejde vidět do tváře.

⁸⁸ „*Donna, che con la destra tenga un cesto pieno di diversi frutti, a nella sinistra un frutto di persico.*“ Ripa 1645, s. 562.

5. 3. 1. 5 Alegorie Čichu

32. Alegorie Čichu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

Posledním lidským smyslem dekorující salu terrenu je alegorie Čichu. [21] Cesare Ripa alegorii popisuje jako mladíka oblečeného v oděvu zelené barvy a zdobeného různými květinami. Zároveň má držet v levé ruce vázu odkazující na umělou vůni a v pravé kytici jako vůni přírodní.⁸⁹ Na nástěnné malbě v sale terreně je zobrazena postava držící právě svazek květin. Má na sobě červený šat se světle modrou drapérií. K ní se zezadu nahýbá postava v červené drapérii. Třetí figura v zeleném svrchním šatu drží košík s květinami. Následují další dvě postavy vztahující se k alegorii Čichu. Žena poodhalující ňadro je zakryta lehkou bílou látkou a její klín červenou a žlutou drapérií. V levé ruce drží nádobu připomínající kadidelnici, ze které se line vůně. Poslední postava v zeleném oděvu a klobouku drží nádobu v blízkosti svého nosu. Kvůli stavu dochování, při kterém malby často v některých místech splývají nelze říct, zda jde o vázu s umělou vůní, nebo o nádobu jiného typu.

⁸⁹ Ripa 1645, s. 562.

5. 3. 2 Alegorie čtyř ročních období a přírodních živlů

Všechny čtyři roční období společně s přírodními živly jsou provedeny technikou grisaille a jsou zasazeny v iluzivních malovaných štukových kartuších, přičemž alegorie Přírodních živlů se odlišují nazelenalou barevností od alegorií čtvera ročních období. V každém rohu saly terreny je zobrazeno jedno roční období, ke kterému se vztahuje vždy dvojice jednoho přírodního živlu. Přírodní živly dekorují klenební výseče. Všechny zachycené alegorie jsou znázorněny jedním nebo dvěma putti. Následující popisy opět reflektují aktuální podobu nástěnných maleb.

5. 3. 2. 1 Alegorie Jara a Vody

33. Alegorie Jara, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

V severovýchodní části klenby saly terreny je v iluzivní rokajové kartuši zobrazena alegorie Jara. [22] Malíř alegorii koncipoval jako dva sedící putti zasazené v krajině. Jeden z nich má zahalený klín drapérií a na hlavě květinový věnec. Pravou rukou nasazuje květinový věnec

druhému putti, který sedí po jeho pravé straně. Pod nimi na zemi leží dvě květiny. Ve stejné části místnosti je dvakrát zobrazena alegorie přírodního živlu Vody. Východní výseč zdobí kartuše s vodní krajinou a puttem zobrazeným v kleče, přitom co do vodní krajiny přilévá vodu ze džbánu. [23] V severní výseči je zobrazena nástěnná malba představující krajinu s pohledem na dva putti u fontány. [24] Jeden z nich se opírá o fontánu a pije vodu, kterou si z ní pravděpodobně nabral. Druhý putto je zachycen v momentu, kdy si vodu z tryskající fontány právě nabírá.

34. Alegorie Vody, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

35. Alegorie Vody, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

5. 3. 2. 2 Alegorie Léta a Vzduchu

36. Alegorie Léta, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

Severozápadní část klenby sály terreny dekoruje kartuše s alegorií Léta. [25] Tato alegorie je znázorněna dvěma putti nacházejícími se v krajině s obilím. První putto je zobrazen, přitom co drží srp a seče obilí, mezitím co jej druhý sbírá. Společně s Létem ve stejném rohu místnosti ve výsečích jsou zobrazeny alegorie Vzduchu. Na severní stěně zdobí výseč iluzivní malovaná kartuš se dvěma putti. [26] Jeden z nich drží provázek od draka létajícího vysoko ve vzduchu. Druhý nad sebou drží větrník. Ve výseči na západní stěně je zachycena krajina s pohledem na siluetu větrného mlýnu v dáli. [27] Do této krajiny je také zasazen putto, přitom co fouká bubliny.

37. Alegorie Vzduchu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

38. Alegorie Vzduchu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

5. 3. 2. 3 Alegorie Podzimu a Země

39. Alegorie Podzimu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

Alegorie Podzimu je zobrazena v jihozápadní části klenby. [28] Do iluzivní kartuše je zasazen putto sedící na sudu. Ve své pravé ruce drží pohár a v levé stonek s vinnou révou, ze které má také věnec na hlavě. Na pravé straně od něj se nachází kozel přežvykující listy keře. Další putto se nachází v levé dolní části výjevu. K alegorii Podzimu se v sale terreně vztahuje živel Země. V první kartuši v západní výseči se nachází putto v pololehu o něco se opírající. [29] Ve své pravé ruce drží větev s vinnou révou a v levé přidržuje další větev. V druhé kartuši v jižní výseči jsou zachyceni dva putti při sázení nových rostlin. [30] Jeden putto právě zasazuje rostlinu do země, přičemž druhý ryje do země lopatou.

40. Alegorie Země, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

41. Alegorie Země, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

5. 3. 2. 4 Alegorie Zimy a Ohně

42. Alegorie Zimy, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

Posledním ročním obdobím je alegorie Zimy nacházející se v jihovýchodní části klenby. [31] Na tomto zobrazení se nacházejí dva putti zasazení do zimní krajiny. Jeden z putti drží za provaz sáně. Druhý putto je zachycen v momentu, kdy z těchto saní padá na zem. K alegorii Zimy se v prostoru saly terreny vztahuje živel oheň. Ve výseči na jižní stěně alegorii Ohně rovněž znázorňují postavy dvou putti. [32] První z nich přeskakuje rozdělaný oheň a ve svých rukou drží tyč. Druhý v pravé části výjevu drží pochodeň. Na východní stěně ve výseči je poslední alegorie v grisaillové technice. [33] Iluzivní kartuše představuje pohled do krajiny s puttem v pololehu. Ve své levé ruce drží blesky a pravou rukou se opírá. Kvůli stavu dochování nelze určit, o co by se tento putto mohl opírat.

43. Alegorie Ohně, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

44. Alegorie Ohně, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena.

5. 3. 3 Iluzivní průhledy

Na jižní stěně se nachází dva průhledy s iluzivní malovanou architekturou do imaginativních krajin. Tyto průhledy prošly celoplošnými přemalbami a rozsáhlými destrukcemi. Proto následující popisy opět pouze reflektují dnešní podobu maleb. V obou dvou průhledech můžeme spatřit totožný prvek podstavce s vázou. Průhled na levé straně jižní stěny představuje pohled do krajiny s fontánou po levé straně, naproti níž je na pravé straně umístěn podstavec s vázou. [34] Zbývající prostor je zaplněn přírodou. Druhý průhled na pravé straně zobrazuje protékající proud řeky oddělující podstavec s vázou od fontány, kde se nachází mytologické zvíře v podobě koně. [35] Mělo by se jednat o Hippocampa. Za podstavcem s vázou na levé straně se nachází architektura v podobě niky s konchou, ve které je zobrazena pravděpodobně postava Merkura. Rozeznáme ho zde podle jeho přilbice s křídly, které se také nacházejí na jeho nohách. Na pravé straně je také zachycena architektura a v dále postava. V tomto případě by mělo jít o Herkula. Ve své pravé ruce drží něco, co připomíná kůži zvířete a v levé ruce kyj. V centru výjevu se nachází dvě naproti sobě stojící totožné stavby, které vytvářejí průhled k malé stavbě v dále, která je nerozpoznatelná. Pozadí průhledu se halí do odstínu růžové a modré barvy.

45. Iluzivní průhled do krajiny, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, jižní stěna.

46. Iluzivní průhled do krajiny, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, jižní stěna.

6. Malíř Josef Ignác Sadler

Po ukončení třicetileté války propukla ve Slezsku stavební činnost, při které se začaly budovat nové kostely, kláštery, šlechtické a měšťanské domy. K samotnému vzestupu raně novověkého malířství ve Slezsku dochází až v 18. století, kdy bylo potřeba nové stavby interiérově vyzdobit. To vedlo ke zvýšené poptávce po umělcích pracujících v technice nástěnné malby. K významnějším stavbám byli pozváni umělci pocházející odjinud.⁹⁰ Jako první z těchto umělců získal na území Slezska zakázku František Řehoř Ignác Eckstein (1669–1740).⁹¹ Se svými pomocníky vyzdobil nástěnnou malbou poutní kostel v Civilíně u Krnova. Eckstein také pracoval v nově postaveném jezuitském kostele v Opavě. Obě tyto Ecksteinovy malby se nedochovaly, naopak je tomu pak u jeho nástěnné malby v kapli v Kravařích.⁹² Mezi další významné umělce, kteří přišli odjinud a začali působit na území Slezska, patřil například Ignác Depeé.⁹³ Ten získal zakázku u opavských dominikánů na výzdobu klenby kostela sv. Václava, kde se soustředil na zasazení jednotlivých scén do iluzivní architektury.⁹⁴ Dalším umělcem zaměřujícím se na nástěnnou malbu byl Josef Matyáš Lassler (1699–1777).⁹⁵ Jedna z jeho prvních zakázek na území Slezska se stala výzdoba farního kostela v Opavici. Během jeho působení ve Slezsku dostával mnoho zakázek v technice nástěnné malby. Rovněž jako Ignác Depeé pracoval pro opavské dominikány, kdy vyzdobil refektář jejich kláštera. Při tvorbě této výzdoby se inspiroval nástěnnou malbou kostela sv. Václava od Depeého.⁹⁶

V oblasti Slezska se také uplatnil olomoucký malíř Jan Kryštof Handke, který se podílel na výzdobě minoritského kostela sv. Ducha v Opavě. Tato nástěnná výzdoba byla poničena požárem a následně zalíčena. Společně s Handkem spolupracoval Josef Ignác Sadler především v oblasti střední Moravy. Sadler se do Slezska dostal díky výzdobě františkánského kostela v Opavě, pro který namaloval nedochovaný obraz *sv. Jana Křtitele*. I přestože máme v okolí Slezska a severní Moravy doloženo několik umělců z 18. století zaměřujících se na malbu, tak

⁹⁰ Schenková 2004, s. 13–14.

⁹¹ K osobnosti Františka Řehoře Ignáce Ecksteina. Srov. Hálová-Jahodová 1972, s. 174. – Cerroni 1807, fol. 45–46. – Dlabacz 1815, s. 360–361. – Nagler 1924, s. 263–264.

⁹² Sedlář 1967, s. 421–427.

⁹³ Krsek 1996, s. 131.

⁹⁴ Schenková 2004, s. 14.

⁹⁵ K Josefu Matyášovi Lasslerovi. Srov. Thieme – Becker 1929, s. 410. – Indra 1980, 160–161. – Schenková 2001, s. 53–54.

⁹⁶ Schenková 2004, s. 14.

upřednostňovali tvorbu oltářních a závěsných obrazů před nástěnnou malbou. V oblasti severní Moravy se pravděpodobně nedochovala žádná nástěnná malba z 18. století. Jedinými doloženými příklady se staly malby v této technice od Josefa Ignáce Sadlera a výmalba saly terreny v Nové Horece.

Josef Ignác Sadler (1725–1767) byl malíř, který působil na střední a severní Moravě. Narodil se v Olomouci v roce 1725 Filipu Sattlerovi (1695–1738) a Anně Marii.⁹⁷ Sadler pocházel z umělecké rodiny, jeho otec byl známým sochařem na Moravě.⁹⁸ Základy uměleckého řemesla mohl Sadler získat v dílně svého otce, který také ovládal malířskou techniku.⁹⁹ Po smrti svého otce vstoupil Josef roku 1739 do dílny Jana Kryštofa Handkeho (1694–1774),¹⁰⁰ ve které působil po dobu pěti let.¹⁰¹ Josef se podílel jako pomocník na několika zakázkách, které realizoval Handke, ale přesný podíl nám není znám.¹⁰² Roku 1744 společně se Sadlerem pracovali na výmalbě děkanství kláštera augustiniánů ve Šternberku.¹⁰³ Sadlerova tvorba se soustředila na závěsné a oltářní obrazy, kterých se dochovalo nejpočetněji. Také se dochovala jedna jeho akademická kresba a šest modellových skic. Jako malíř také vynikal v technice nástěnné malby.¹⁰⁴

Na přelomu let 1744 a 1745 Sadler podnikl studijní cestu do Itálie, kde pobýval po dobu šesti let.¹⁰⁵ Podle archivních záznamů šternberského kláštera už roku 1751 byl zpátky na Moravě.¹⁰⁶ Během své studijní cesty po Itálii nejvíce času strávil v Římě, kde se seznámil s tvorbou tamních umělců a římskou malbou 17. století. Tato zkušenost ho poté ovlivnila v jeho budoucí tvorbě zpátky na Moravě.¹⁰⁷ Největší vliv měla na Sadlera tvorba Corrada Giaquinta (1703–1766), který byl v této době vyučujícím na *Accademia del Disegno di San Luca* a Sadler byl jeho

⁹⁷ Josef Ignác Sadler psaný také jako Sattler.

⁹⁸ K Filipu Sattlerovi. Srov. Thieme – Becker 1935, s. 488. – Röder 1934, s. 124. – Elbelová 1997.

⁹⁹ Cerroni 1807, fol. 221. – Hálová-Jahodová 1972, s. 172. – Miláčková – Mlčák 2011, s. 9.

¹⁰⁰ Jan Kryštof Handke byl slavný olomoucký malíř, který se podílel na výzdobě ne málo staveb v Olomouci a okolí. Srov. Röder 1934. – Krampl 1982. – Handke, ed. Mlčák 1994. – Togner 1994. – Togner 2010. – Mlčák 2010.

¹⁰¹ Togner 2008, s. 103. – Miláčková – Mlčák 2011, s. 10.

¹⁰² Roku 1742 si Jan Kryštof Handke vzal za manželku Sadlerovu sestru Marii Veroniku a tím se Sadler stal nejen Handkeho pomocníkem, ale také švagrem.

¹⁰³ Miláčková – Mlčák 2011, s. 10.

¹⁰⁴ Ibidem, s. 10.

¹⁰⁵ Vlasta Kratinová uvádí délku Sadlerova pobytu na apeninském poloostrově mezi lety 1743–1750, a to kvůli chybnému uvedení data Janem Kryštofem Handkem, který psal svůj životopis s odstupem několik desetiletí. Srov. Kratinová 1986, s. 19, – Handke, ed. Mlčák 1994, s. 36.

¹⁰⁶ Miláčková – Mlčák 2011, s. 10.

¹⁰⁷ Kratinová 1986, s. 19. – Togner 2008, s. 104.

žákem.¹⁰⁸ V Římě za svou tvorbu obdržel ocenění v závěru studia na zdejší Akademii, kde se o tomto ocenění dochovala zmínka. Získal také druhou cenu za kresbu s námětem *Josef Egyptský dávající se poznat svým bratrům*, a to v první malířské třídě roku 1750.¹⁰⁹

Po návratu z italské cesty na Moravu Josef Ignác Sadler znovu pracoval v Handkeho dílně a začal se podílet na většině zakázek. Jednou z jejich prvních společných prací po Sadlerově návratu byla výzdoba kaple sv. Josefa pro šternberské augustiniány a jejich rezidenci v Žerotíně.¹¹⁰ Malba se stala nečitelnou kvůli silné vrstvě sazí.¹¹¹ Část maleb se v kapli rezidence dochovala, nelze však u nich určit Sadlerův podíl. Malby, na kterých společně pracovali Handke a Sadler, se nedochovaly. Je tomu tak i u pozdější samotné Sadlerovy tvorby, kdy většina jeho děl v technice nástěnné malby byla zničena nebo přemalována.

Sadler pracoval také pro olomoucké kartuziány na nedochované výzdobě kaple sv. Kříže v Dolanech. Další zakázka, která pro ně vznikla, byla výzdoba kaple sv. Jana Nepomuckého v Moravičanech.¹¹² Malby na konci 19. století prošly restaurátorskými zásahy a na začátku 20. století obnovením. Během těchto zásahů byla malba přemalována a Sadlerův autorský rukopis se stal nečitelným.¹¹³ Ve Valašském Meziříčí na Žerotínově zámku se jeho výmalba zámecké kaple dochovala jen torzálně. Malba byla zabílena a z velké části zničena. V roce 1758 pracoval v Šenově u Nového Jičína v kostele sv. Martina, kde byla Sadlerova výmalba zalíčena, přepekována a překryta novou omítkou.¹¹⁴ Ze Sadlerových nástěnných maleb se nám tedy nedochovalo mnoho a nemůžeme s jistotou u všech připsat autorství právě jemu, a to kvůli stavu dochovaných původních maleb.¹¹⁵ I přes to se dochovaly dvě nástěnné malby, na kterých můžeme dobře vidět Sadlerovu tvorbu v této technice.

Jednu z dochovaných nástěnných maleb Josefa Ignáce Sadlera můžeme nalézt v lékárně U Zlaté koruny v Uherském Hradišti.¹¹⁶ Pro tuto výmalbu si Sadlera vybral lékárník Ignác

¹⁰⁸ Cerroni 1807, fol. 221–222. – Hálová-Jahodová 1972, s. 172. – Togner 2008, s. 104. – Miláčková – Mičák 2011, s. 11.

¹⁰⁹ Togner 2008, s. 104. – Miláčková – Mičák 2011, s. 11.

¹¹⁰ Mičák 2010, s. 248. – Miláčková – Mičák 2011, s. 13.

¹¹¹ Roku 1748 se z rezidence v Žerotíně stala pražírna kávy, proto jsou dnes malby silně znečištěny.

¹¹² Cerroni 1807, fol. 230. – Prokop 1904, s. 1307.

¹¹³ Miláčková – Mičák 2011, s. 13.

¹¹⁴ Cerroni 1807, fol. 232. – Prokop 1904, s. 1307. – Mičák 2010, s. 248.

¹¹⁵ Miláčková – Mičák 2011, s. 13.

¹¹⁶ Stehlík 1972, s. 201. – Mičák 2010, s. 248.

Pilchowitz.¹¹⁷ Nástěnná malba z roku 1754 v prostoru lékárny pokryla celou valenou klenbu i s lunetami.¹¹⁸ Hlavní motiv souvisí s lékárenstvím a léčitelstvím odkazující na prostor lékárny. Jsou zde vyobrazeny postavy antických lékárníků¹¹⁹ v iluzivních kartuších s motivy rokaje a květinových girland. Centrálním výjevem je zobrazení Herma a Hippokrata, dále je zde zobrazen Rozum a Zkouška, alegorie ročního období a antičtí lékárníci. Tato nástěnná malba je jediné Sadlerovo dochované dílo s profánní tematikou.¹²⁰ V roce 1884 klenba lékárny prošla rozsáhlou přemalbou a následně roku 1970 byla původní malba odkryta.

47. Seslání Ducha Svatého, 1760, nástěnná malba, kostel Nejsvětější Trojice, Fulnek.

Další nástěnnou malbou, která se nám dochovala a zároveň poslední nástěnnou malbou, na které Sadler pracoval, je rozsáhlá výzdoba kostela Nejsvětější Trojice ve Fulneku.¹²¹ Sadler věděl, že zde bude pracovat, a to už roku 1755, kdy byl v kontaktu s fulneckými augustiniány.¹²² Nad hudební kruchtou zanechal svou signaturu i s rokem dokončení maleb 1760 (Joseph Ignatz: Sadler Olmütz: pinxit 1760). Ústředním motivem je zde oslava Nejsvětější

¹¹⁷ Josef Ignác Sadler měl v Olomouci známosti mezi lékárníky, někteří z nich se stali kmotry jeho děti. Sadler měl dohromady pět dětí se svou ženou Annou Marií Alžbětou, se kterou se oženil roku 1758.

¹¹⁸ Miláčková – Mlčák 2011, s. 13.

¹¹⁹ V lékárně U Zlaté Koruny v Uherském Hradišti je vyobrazen Demokritos, Androkinos, Celsus, Herophilos, Evangoras, Dioskorides, Theopastos, Galenus.

¹²⁰ Mlčák 2008, s. 249. – Miláčková – Mlčák, s. 13.

¹²¹ Cerroni 1807, fol. 231. – Prokop 1904, s. 1307. – Mlčák, s. 249.

¹²² Samek 1994, s. 456. – Mlčák 2010, s. 249–250. – Miláčková – Mlčák 2011, s. 14. – Šeferisová Loudová 2011, s. 54.

trojice odkazující na zasvěcení kostela. V malé oválné kupoli nad kněžištěm je zobrazeno Vzkříšení. V hlavní kupoli je ústředním zobrazením Velebení Boha Otce obklopeného anděly, v pendativech jsou dále vyobrazeny alegorie čtyř světadílů a v lunetách Stvoření světa, Ráj, Prvotní hřích a Vyhnání z Ráje. Při vstupní části jsou výjevy spojené se sesláním Ducha svatého. **[36]** Jeho výmalba pokračuje také v boční kapli sv. Josefa, kde zobrazil scénu Dvanáctiletého Ježíše v chrámu s cyklem ze života Svaté rodiny, který byl vytvořen v grisaillové technice.¹²³ Nástěnná malba ve fulneckém kostele se vyznačuje barevností v pastelových tónech. Některé postavy jsou zlehka nahozené a jejich objemy jsou modelovány světlem a stínem.

Josef Ignác Sadler jako potenciální autor nástěnných maleb v sale terreně v Nové Horce se uvádí od doby, kdy mu byla malba připsaná ve zprávě, která dokumentovala restaurátorské zásahy z let 2018–2019.¹²⁴ Bylo tak usouzeno, kvůli jeho působení v kostele Nejsvětější Trojice ve Fulneku, kde pracoval v letech, kdy také vznikla právě výzdoba novohorecké saly terreny. To mnohé přivedlo na myšlenku, že mohl cestovat mezi Fulnekem a Novou Horkou. Další důvody, proč by právě Josef Ignác Sadler mohl být autorem výmalby, nebyly uvedeny a předpoklad autorství se začal přejímat. Dnešní stav nástěnné malby v Nové Horce ztratil původní autorský rukopis, kvůli sekundárním zásahům, proto je dnes komplikované připsat k výzdobě autora. I přestože Sadler okolo roku 1760 pobýval nedaleko Nové Horky, jeho autorství však v případě výzdoby novohorecké saly terreny není jednoznačné.

¹²³ Šeferisová Loudová 2011, s. 54–64.

¹²⁴ Petra Šnokhausová, *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD1546).

Závěr

Sekundární zásahy v podobě čtených přemalob a restaurátorských zásahů dokumentovaných roku 1960 a v letech 2018–2019 ovlivnily dnešní podobu nástěnných maleb v sale terreně v zámku Nová Horka natolik, že je dnes téměř nemožné studovat původní výmalbu bez detailnějšího technického průzkumu. Výzkum malby byl ve velké míře odkázán zejména na studium starší fotodokumentace znázorňující stav před a po restaurátorském zásahu. Podle této fotodokumentace byla malba ve velmi špatném stavu, kdy se na mnoha místech odlupovala od svého podkladu a byla silně znečištěna prachovým depozitem. Při porovnání fotografií před a po restaurátorském zásahu si lze všimnout některých postav, jejichž obličejové rysy se změnily. Originální nástěnná malba se ve velké části dochovala pouze fragmentárně či vůbec. Přičemž s jistotou nelze usoudit, ve kterých částech malby by se mohlo jednat o původní vzhled. Na první pohled malba vykazuje méně kvalitní práci se známkou celoplošných přemalob, množstvím retuší a zatmelených defektů. Společně s původní malbou se vytratila jakákoliv autenticita, denní díly a podkresby. Na denním světle i při nasvícení bočním lze vidět jen podkresby ryté, které se v určitých částech iluzivní architektury jeví jako využití šablony. Druhotné zásahy jakožto přemalby jsou vidět na větších plochách, které byly zcela překryty novou barvou. Původní provedení malby mohlo být výrazně kvalitnější, než je dnes.

K výzdobě saly terreny donedávna nebyl připsán žádný autor, a to kvůli stavu dochování, při kterém se vytratil autorský rukopis. Nedochovaly se žádné prameny, které by zmiňovaly jakéhokoliv umělce v rámci výzdoby zámku Nová Horka. Nedávno byla s nástěnnou malbou v sale terreně spojena osobnost malíře Karla Františka Teppera, který zemřel čtyři roky před vznikem samotného raně novověkého zámku. Proto jeho autorství v případě Nové Horky by bylo nemožné. V recentní době je se zámkem spojováno jméno umělce Josefa Ignáce Sadlera, jenž v době vzniku nástěnných maleb v Nové Horce okolo roku 1760 dokončoval výmalbu ve fulneckém kostele Nejsvětější Trojice, který se nachází poblíž zámku. Stylová analýza mezi Sadlerovou tvorbou v technice nástěnné malby a výmalbou saly terreny je kvůli dnešní podobě malby v Nové Horce nemožná. Malba je dnes dílem přemalob a restaurátorských zásahů, přičemž její původní vzhled mohl být o mnoho kvalitnější a rozdílný. Také kvůli málo dochovaným nástěnným malbám připsaných Sadlerovi, z nichž všechny prošly druhotnými

zásahy, je komplikované porovnávat malby mezi sebou. Nástěnné malby ve fulneckém kostele nejsvětější trojice prošly rovněž restaurátorským zásahem. Pokud by se však prokázalo, že na již nedochované výzdobě saly terreny v Nové Horce pracoval Josef Ignác Sadler, jednalo by se o jednu z jeho dalších nástěnných maleb s profánní tematikou a jeho poslední práci v technice nástěnné malby.

Prameny

Cerroni 1807

Moravský zemský archiv v Brně, fond G 12 Cerroniho sbírka, Johann Peter Cerroni, *Skitze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren und dem österr. Schlesien*, III, Brünn 1807, sign. I, inv. č. 34.

Moravský zemský archiv v Brně, fond G 12 Cerroniho sbírka, Vlastní životopis Jana Kryštofa Handkeho, sign. II, inv. č. 180.

Zemský archiv v Opavě, fond sbírka matrik Severomoravského kraje, Matrika obce Sedlnice, Albrechtický, Mošnov a Nová Horka z let 1709–1751, inv. č. 1517, sign. PXII6, fol. 289.

Zemský archiv v Opavě, fond sbírka matrik Severomoravského kraje, Matrika obce Nová Horka z let 1789–1864, inv. č. 1314, sign. PII10, fol. 2.

Restaurátorské zprávy

Bösserová 1962

Věra Bösserová, *Restaurátorská zpráva o opravě malby na ostění v zámku v Nové Horce* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00007), Praha 1962.

Bösserová – Schwarzová 1960

Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, *Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.

Šnokhausová 2019

Petra Šnokhausová, *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD1546), Praha 2019.

Diplomové práce

Konečná 2020

Petra Konečná, *Zámek Nová Horka: osudy a proměny barokního sídla* (diplomová práce), Katedra dějin umění a kulturního dědictví FF OSU, Ostrava 2020.

Elbelová 1997

Gabriela Elbelová, *Život a dílo sochaře Filipa Sattlera* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 1997.

Literatura

Bretholz 1900

Berthold Bretholz, *Die Grafen Vetter von der Lilie, Eine genealogische Studie*, Brünn 1900.

Čeladín 2006

Jindřich Čeladín, Hrabě Moritz Vetter z Lilie, *Sborník Muzea Blansko*, 2006, s. 128.

Davidová 2004

Kamila Davidová, Stavební úpravy zámku ve Studénce, Nové Horce a Bartošovicích v 19. století, *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín*, 2004, č. 54–55, s. 125–141.

Gavendová – Koubová – Levá 1996

Marcela Gavendová – Marta Koubová – Pavla Levá, *Kulturní památky okresu nový Jičín: seznam nemovitých kulturních památek*, Nový Jičín 1996.

Dlabacz 1815

Johann Gottfried Dlabacz, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Band I, Prag 1815.

Halová-Jahodová 1972

Cecílie Hálová-Jahodová, Andreas Schweigl, Bildende Künste in Mähren, *Umění XX*, 1972, s. 168–187.

Handke, ed. Mlčák 1994

Jan Kryštof Handke, vlastní životopis 1694/1774, ed. Leoš Mlčák, Olomouc 1994.

Hawlik 1838

Ernst Hawlik, *Zur Geschichte der Baukunst der bildenden Künste im Markgrafthume Mähren*, Brünn 1838.

Hosák 2004

Ladislav Hosák, *Historický místopis země Moravskoslezské II*, Praha 2004.

Indra 1973

Bohuslav Indra, Fulnečtí malíři 17. a 18. století, *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín*, 1973, č. 12, s. 1–13.

Indra 1976

Bohuslav Indra, Příborští malíři 17. a 18. století, *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín*, 1976, č. 18, s. 3–18.

Indra 1977

Bohuslav Indra, Malířské dílny v Novém Jičíně v 17. a 18. století, *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín*, 1977, č. 20, s. 30–44.

Indra 1981

Bohuslav Indra, Výtvarní umělci, umělečtí řemeslníci a stavitelé v Moravské Ostravě od 16. do druhé poloviny 19. století, *Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města XI*, 1981, s. 382–427.

Janáček, ed. Myška 2011

Vincenc Janáček, *Pamětní kniha rodiny Janáčkovy, jakož i, Kronika školy, kostela, fary a obce Albrechtic: sebrané spisy Vincence Janáčka*, ed. Milan Myška, Albrechtičky 2011.

Kožuszníková 2020

Andrea Kožuszníková, Zámek Nová Horka – památková obnova a zpřístupnění veřejnosti, *Poodří: časopis obyvatel horní Odry XXIII*, 2020, č. 1, s. 50–54.

Krampl 1982

Jan Krampl, *Olomoucký malíř Jan Kryštof Handke (1694–1774)*, Olomouc 1982.

Kratinová 1986

Vlasta Kratinová (ed.), *Barok na Moravě: malířské a sochařské návrhy z moravských sbírek*, Praha 1986.

Krsek 1996

Ivo Krsek, Malířství, In: Ivo Krsek et al., *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996, s. 112–148.

Kříž – Solnický 1971

Zdeněk Kříž – Josef Solnický, *Významné parky Severomoravského kraje*, Ostrava 1971.

Kuča 2008

Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2008.

Šeferisová Loudová 2011

Michaela Šeferisová Loudová, „Teologie psaní malířským štětcem.“ Ikonografie freskové výzdoby kostela Nejsvětější Trojice ve Fulneku, in: Jiří Kroupa – Martina Miláčková – Leoš Mlčák (edd.), *Josef Ignác Sadler 1725–1767*, Olomouc 2011, s. 54–64.

Mašek 2003

Petr Mašek, *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 2003.

Miláčková – Mlčák 2011

Martina Miláčková – Leoš Mlčák, Pozdní květ barokního malířství v Olomouci: Josef Ignác Sadler, in: in: Jiří Kroupa – Martina Miláčková – Leoš Mlčák (edd.), *Josef Ignác Sadler 1725–1767*, Olomouc 2011, s. 9–20.

Mlčák 2010

Leoš Mlčák, Nástěnné malířství baroka v Olomouci, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (edd.), *Olomoucké Baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780. II – Katalog*, Olomouc 2010, s. 237–250.

Mnúk – Kranich – Ugwitz 1989

Josef Mnúk – Jan Kranich – Antonín Ugwitz, *Moravské Kravařsko*, Příbor 1989.

Nagler 1924

Georg Kaspar Nagler, *Neues allgemeines Künstler-Lexikon*, Band IV, Wien 1924.

Nokkala Miltová 2016

Radka Nokkala Miltová, *Ve společenství bohů a hrdinů: mýty antického světa v české a moravské nástěnné malbě šlechtických venkovských sídel v letech 1650–1690*, Praha 2016.

Plaček 1996

Miroslav Plaček, *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996.

Pokorný 1917

Ferdinand Pokorný, *Příborský okres*, Brno 1917.

Polách – Zezulčík 2016

Radek Polách – Jaroslav Zezulčík, Zámek Nová Horka, *Poodří: časopis obyvatel horní Odry* XIX, 2016, č. 2, s. 70–78.

Prokop 1904

August Prokop, *Die Markgrafschaft Mähren in Kunstgeschichtlicher Beziehung: Grundzüge einer Kunstgeschichte dieses Landes mit besonderer Berücksichtigung der Baukunst : eine Studie*. Das Zeitalter der Renaissance, Band III, Wien 1904.

Ripa 1645

Cesare Ripa, *Iconologia*, Venetia 1645.

Röder 1934

Julius Röder, *Die Olmützer Künstler und Kunsthandwerker des Barock*, Olmütz 1934.

Samek 1994

Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska I, A/I*, Praha 1994.

Sedláček 1933

František Sedláček, Panství Nelhubel (Nová Horka), *Kravařsko vlastivědný sborník* II, 1933, č. 9, s. 139–140.

Sedlář 1967.

Jaroslav Sedlář, Příspěvek k dílu F. Ř. I. Ecksteina. Freska v zámecké kapli v Kravařích u Opavy, *Umění* XV, 1967, s. 421–427.

Sehnal 1985

Jiří Sehnal, Z kulturně historické minulosti zámku Nová Horka u Studénky, *Vlastivědný věstník moravský* XXXVII, 1985, č. 2., s. 171–177.

Schenková 2001

Marie Schenková, Nástin dějin malířství 17. a 18. století v západní části českého Slezska, in: Marie Schenková – Jaromír Olšovský, *Barokní malířství a sochařství v západní části českého Slezska*, Opava 2001, s. 13–20.

Schwoy 1794

Franz Joseph Schwoy, *Topographie vom Markgrafthum Mähren* III, Wien 1794..

Spurný 1983

František Spurný, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Severní Morava* II, Praha 1983.

Stehlík 1972

Miloš Stehlík, Materiálie k dějinám malířství 18. století na Moravě: (Jos. Stern, Jos. I. Sadler, J. V. Bergl, J. Hoffmann, Jos. Winterhalder ml.), *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* 1972, Řada uměnovědná F, 1972, roč. 21, č. 16, s. 201–202.

Thieme – Becker 1929

Ulrich Thieme – Felix Becker (edd.), *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, XXIII, Leipzig 1929.

Thieme – Becker 1935

Ulrich Thieme – Felix Becker (edd.), *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, XXIX, Leipzig 1935.

Tichánek – Šerý 2003

Jiří Tichánek – Zdeněk Šerý, *Šlechtická sídla na Novojičínsku*, Opava 2003.

Togner 1994

Milan Togner, *Jan Kryštof Handke malířské dílo* (kat. výst), Muzeum umění Olomouc 1994.

Togner 2008

Milan Togner, *Barokní Malířství v Olomouci*, Olomouc 2008.

Togner 2010

Milan Togner, Barokní malířství v Olomouci, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (eds.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780. II – Katalog*, Olomouc 2010, s. 213–227.

Uhlíř 1968

Jiří Uhlíř, Západomoravský barokní malíř Tepper a jeho činnost v Brtnici u Jihlavy v letech 1723–1726, *Vlastivědný sborník Vysočiny* V, 1968, s. 43–49.

Uhlíř 2002

Jiří Uhlíř, *Karel František Tepper: západomoravský barokní malíř: 1682–1738*, Třebíč 2002.

Ulrich 1927

Josef Ulrich, Neuhübl im Jahre 1817, *Das Kuhländchen*, Band VIII, 1927, s. 180–184.

Wolny 1835

Gregor Wolny, *Die Markgrafschaft Mähren: topographisch statistisch und historisch geschildert*, Band I, Brünn 1835.

Wolny 1859

Gregor Wolny, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*, I. Abtheilung, Olmützer Erzdiöcese, Band III, Brünn 1859.

Obrazová příloha v textu

1. Nová Horka, zámek Nová Horka, půdorys přízemí zámku s vyznačenou salou terrenou, Reprofoto: Tichánek – Šerý 2003.
2. Nová Horka, zámek Nová Horka, 1742, pohled od jihu. Foto: Natálie Nosková.
3. Nová Horka, zámek Nová Horka, 1742, pohled od severu. Foto: Natálie Nosková.
4. Nová Horka, sala terrena, 1742, pohled od západu. Foto: Medea Uccelli.
5. Nová Horka, sala terrena, 1742, pohled od jihu. Zdroj: <https://www.muzeumnj.cz/novahorka/cesta-zamkem/sala-terrena>, vyhledáno 20. 1. 2024.
6. Alegorie Pěti lidských smyslů, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
7. Iluzivní architektonický prvek, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, západní stěna. Foto: Natálie Nosková.
8. Iluzivní architektonický prvek, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, východní stěna. Foto: Natálie Nosková.
9. Detail postavy s košíkem ovoce, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Zdroj: Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, *Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.
10. Detail postavy s košíkem ovoce, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
11. Detail ryté podkresby, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
12. Detail při nasvícení bočním světlem, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, jižní stěna. Foto: Natálie Nosková.
13. Atlant, stav před restaurováním roku 1960, polovina 18. století, nástěnná malba. Foto: Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, *Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.
14. Atlant, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, jižní stěna. Foto: Medea Uccelli.
15. Detail alegorie Sluchu, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová,

Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.

16. Detail alegorie Sluchu, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Medea Uccelli.
17. Detail alegorie Zimy, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, *Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.
18. Detail alegorie Zimy, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
19. Detail odpadlé malby, 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, *Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.
20. Detail alegorie Zraku, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, *Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.
21. Detail alegorie Zraku, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
22. Detail alegorie Chuti, Stav malby během čištění, 1960, polovina 18. století, nástěnná malba. Foto: Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, *Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.
23. Srovnání malby před a po restaurátorském zásahu v letech 2018–2019, Petra Šnokhausová, *Restaurování nástěnných maleb – sala terrena – zámek Nová Horka* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD1546), Praha 2019.
24. Detail alegorie Hmatu, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová,

Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.

25. Detail alegorie Hmatu, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
26. Jižní stěna, stav před rokem 1960, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, pravá strana. Foto: Věra Bösserová – Dagmar Schwarzová, *Restaurátorská zpráva o opravě nástěnných maleb v domově důchodců v Nové Horce u Studénky* (nepublikovaný dokument uložený v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti Ostrava, sign. RD00006), Praha 1960.
27. Jižní stěna, dnešní stav, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, pravá strana. Foto: Medea Uccelli
28. Alegorie Sluchu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
29. Alegorie Hmatu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
30. Alegorie Zraku, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
31. Alegorie Chuti, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
32. Alegorie Čichu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
33. Alegorie Jara, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
34. Alegorie Vody, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
35. Alegorie Vody, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
36. Alegorie Léta, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
37. Alegorie Vzdychu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
38. Alegorie Vzduchu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
39. Alegorie Podzimu, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.

40. Alegorie Země, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
41. Alegorie Země, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
42. Alegorie Zimy, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
43. Alegorie Ohně, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
44. Alegorie Ohně, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena. Foto: Natálie Nosková.
45. Iluzivní průhled do krajiny, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, jižní stěna. Foto: Natálie Nosková.
46. Iluzivní průhled do krajiny, polovina 18. století, nástěnná malba, Nová Horka, sala terrena, jižní stěna. Foto: Medea Uccelli.
47. Seslání Ducha Svatého, 1760, nástěnná malba, kostel Nejsvětější Trojice, Fulnek. Foto: Natálie Nosková.

Anotace

Jméno a příjmení: Natálie Nosková
Instituce: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Katedra dějin umění
Obor: Teorie a dějiny výtvarných umění
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Zapletalová, Ph.D.
Rok obhajoby: 2024
Název práce: Nástěnné malby v sale terreně v zámku Nová Horka
Název práce v angličtině: Mural paintings in the sala terrena of the castle Nová Horka
Anotace práce: Bakalářská práce se zaměřuje na dochované nástěnné malby v sale terreně v zámku Nová Horka datovanými přibližně do poloviny 18. století (okres Nový Jičín v Moravskoslezském kraji). Pozornost je věnována zejména zhodnocení dosavadního stavu zachování malby za pomoci jak podrobné analýzy malby samotné, tak příslušných restaurátorských dokumentů. Součástí práce je také shrnutí dosavadního bádání, podrobná ikonografická analýza a otázka potenciálního autorství Josefa Ignáce Sadlera (1725–1767). Cílem bakalářské práce je komplexní zhodnocení míry autentičnosti malby a podíl přemaleb, přičemž důraz bude kladen především na restaurátorské zásahy provedené v 60. letech 20. století a roku 2018–2019.
Anotace práce v angličtině: The bachelor thesis focuses on the preserved wall paintings in the sala terrena in the castle Nová Horka which dates back to approximately the middle of the 18th century (Nový Jičín district in the Moravian-Silesian region). The main point of focus is paid in particular to the evaluation of the current state of preservation of the painting done through a detailed analysis of the painting itself and the relevant restoration documents. This thesis also includes a summary of previous research, a detailed iconographic analysis and the question of the potential authorship of Josef Ignác Sadler (1725-1767). The aim of the bachelor's thesis is to comprehensively assess the degree of authenticity of the painting and its portion of overpainting, with particular emphasis on the restoration interventions carried out in the 1960s and 2018–2019.
Klíčová slova: Nová Horka, zámek Nová Horka, nástěnná malba, sala terrena, polovina 18. století, restaurování, Josef Ignác Sadler
Počet stran: 66

Počet znaků včetně mezer: 67 164
Počet příloh: 47
Počet titulů bibliografie a pramenů: 60
Jazyk bakalářské práce: čeština